

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Kateřina Jehličková

**Právní rámec a role soudů v ochraně práv dětí, s důrazem na
analýzu soudního rozhodování ve věcech týkajících se dětí
v dětských domovech**

Diplomová práce

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Právní rámec a role soudů v ochraně práv dětí, s důrazem na analýzu soudního rozhodování ve věcech týkajících se dětí v dětských domovech, vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 115 248 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 29. března 2024

.....
Kateřina Jehličková

Poděkování

Za pomoc při vypracování této diplomové práce bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce JUDr. Lence Westphalové Ph.D.

Rovněž bych touto cestou chtěla poděkovat mé rodině a přátelům za neuvěřitelnou podporu, které se mi dostalo po celou dobu studia na vysoké škole a rovněž při psaní této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
1. Úvod	8
2. Mezinárodní a evropská úprava ochrany práv dětí	10
2.1. Ochrana práv dětí na mezinárodní úrovni	11
2.2. Úmluva o právech dítěte	13
2.2.1. Pojem „dítěte“ dle Úmluvy	14
2.2.2. Vůdčí principy a zásady Úmluvy	14
2.2.2.1. Zákaz diskriminace	15
2.2.2.2. Nejlepší zájem dítěte	16
2.2.2.3. Právo na život	17
2.2.2.4. Účast dítěte na rozhodování	18
2.2.3. Opční protokoly k Úmluvě o právech dítěte	19
2.3. Ochrana práv dětí na evropské úrovni	20
2.3.1. Působnost Rady Evropy v oblasti ochrany práv dětí	21
2.3.1.1. Pojem „dítěte“ dle Rady Evropy	23
2.3.1.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	23
2.3.2. Působnost Evropské Unie v oblasti ochrany práv dětí	24
2.3.1.1. Pojem „dítěte“ dle EU	24
2.3.2.2. Listina základních práv Evropské Unie	25
3. Rozhodování soudů o právech dítěte na evropské úrovni	27
3.1. Evropský soud pro lidská práva	28
3.1.1. Rozhodování ESLP v oblasti náhradní péče	29
3.2. Soudní dvůr Evropské Unie	31
3.2.1. Rozhodování SDEU v oblasti náhradní péče	32
4. Ochrana práv dětí na vnitrostátní úrovni	34
4.1. Sociálně-právní ochrana práv dětí v České republice	34

4.2.	Zákon o sociálně-právní ochraně dětí	35
4.2.1.	Sociálně-právní ochrana dětí, výklad pojmů	38
4.2.1.1.	Právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu	38
4.2.1.2.	Oprávněné zájmy dítěte	39
4.2.1.3.	Obnovení narušených funkcí rodiny	40
4.2.1.4.	Náhradní rodinné prostředí	41
4.3.	Ústavní výchova	42
4.3.1.	Jednotlivé druhy ústavních zařízení	45
5.	Analýza soudního rozhodování	47
5.1.	Stanoviska, názory dítěte a jeho podhled v procesu rozhodování	47
5.2.	Rozhodování soudu v praxi	48
5.2.1.	Právo nezletilého znát své rodiče	49
5.2.2.	Zjištění názoru dítěte	49
5.2.3.	Prodloužení ústavní výchovy do 19 let	50
5.2.4.	Ustanovení opatrovníka	51
5.2.5.	Ústavní výchova v souladu s přáním nezletilého	51
5.2.6.	Soudní praxe obecních a okresních soudů	52
6.	Závěr	53
7.	Seznam použitých zdrojů	55
7.1.	Monografie	55
7.2.	Odborné články	56
7.3.	Komentáře	57
7.4.	Právní předpisy	57
7.5.	Rozhodnutí soudů a jiných orgánů veřejné moci	58
7.6.	Elektronické zdroje	60
	Shrnutí	62
	Abstract	63

Klíčová slova	64
Keywords.....	65

Seznam použitých zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Evropská úmluva o lidských právech
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
OZ	Občanský zákoník
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
Úmluva	Úmluva o právech dítěte
ZSPOD	Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

1. Úvod

Práva dětí a jejich ochrana jsou klíčovými aspekty moderního právního systému a lidských práv. Tématem této diplomové práce je Právní rámec a role soudů v ochraně práv dětí, s důrazem na analýzu soudního rozhodování ve věcech týkajících se dětí v dětských domovech. Základním impulsem pro zvolení tohoto tématu byla moje osobní zkušenost s vyrůstáním v dětském domově a můj dojem, že při rozhodování o osudu dětí mnohdy není dostatečně zohledňován jejich vlastní názor. Tento aspekt, zdánlivě zanedbávaný, přitom hraje zásadní roli v procesu spravedlivého a citlivého přístupu k právům dětí.

V práci se zaměřuji na rozvoj ochrany práv dětí na mezinárodní úrovni a to především, jak se tato ochrana promítá do konkrétních právních norem a soudní praxe. Současně se v této práci zaměřím na specifika ochrany práv dětí na evropské úrovni a vliv iniciativ a rozhodnutí Evropské unie a Rady Evropy. Důležité je zjistit, jak je tato problematika integrována do vnitrostátní legislativy České republiky a jaké jsou zde mechanismy mezi mezinárodními, evropskými a vnitrostátními předpisy.

Zvláštní pozornost věnuji roli soudů a limitům soudní moci v kontextu ochrany práv dětí. Klíčové pro mne v této oblasti je přiblížit, jak jsou zjišťovány a zohledňovány názory dětí v rámci soudního rozhodování, zejména v případech týkajících se dětí svěřených do dětských domovů. Tato analýza nabízí cenný vhled do toho, jaký vliv má zjišťování názoru dítěte na průběh soudního rozhodování.

S ohledem na zkušenosti respondentů, a jejich součinnost, se v závěru této práce zaměřím na podrobnou analýzu soudních rozhodnutí ve věci nařízení ústavní výchovy.

Zvláštní pozornost bude věnována tomu, jak soudy přistupovaly k rozhodování o osudu dětí, zda a jakým způsobem byly při tomto procesu zohledňovány názory dětí, jejich nejlepší zájem a další práva v souladu s vnitrostátními, evropskými a mezinárodními předpisy.

Tento pohled je zásadní pro pochopení, jak jsou chráněna práva dětí v těžkých životních situacích, a jakým způsobem jsou jejich názory a potřeby reflektovány v rozhodovací praxi soudů. Stejně tak je klíčové zkoumat, do jaké míry je dětem, pokud to jejich věk a celkový vývoj dovolí, umožněno vyjádřit svůj pohled na danou situaci.

Cílem této diplomové práce tedy je přinést komplexní pohled na ochranu práv dětí, a to jak z mezinárodního, tak i evropského a vnitrostátního hlediska. Zjistíme přitom, jakou roli v tomto procesu hrají soudy a jejich rozhodování.

V neposlední řadě je nutné podotknout, že respektování práv dětí je nezbytné pro plnohodnotnou a efektivní ochranu takovýchto práv a zároveň poskytuje důležitý pohled na fungování právního systému v kontextu práv nejzranitelnějších členů společnosti – dětí.

2. Mezinárodní a evropská úprava ochrany práv dětí

Dětská práva jsou důležitou součástí celosvětového systému lidských práv. Tato práva jsou chráněna souborem zákonů a předpisů, které se konkrétně zabývají potřebami a ochranou dětí. Tato potřeba vyplývá z přirozené zranitelnosti dětí v důsledku jejich omezené schopnosti zapojit se do rozhodovacích procesů, které ovlivňují jejich život. Děti jsou proto na mezinárodní úrovni chráněny prostřednictvím mezinárodního práva veřejného, které je jedním z hlavních nástrojem ochrany lidských práv¹.

V mezinárodním kontextu je nejdůležitějším dokumentem Úmluva o právech dítěte, kterou přijala Organizace spojených národů (dále jen také „Úmluva“) a která stanoví řadu základních práv dětí, včetně práva na život, vzdělání a ochranu před zneužíváním². Tuto Úmluvu doplňuje řada dalších mezinárodních dohod a iniciativ, které se zaměřují na konkrétní aspekty života a blahobytu dětí.

V Evropě existují další mechanismy a dokumenty, které poskytují další pojistky ochrany. Například Evropská úmluva o výkonu práv dítěte posiluje právní ochranu dětí a dává jim větší možnosti podílet se na rozhodnutích, která se jich týkají³. Tyto regionální a mezinárodní rámce společně vytvářejí komplexní systém ochrany, jehož cílem je zajistit, aby byla práva všech dětí vždy respektována a chráněna.

V rámci České republiky jsou práva dětí chráněna jak na úrovni národního práva, tak prostřednictvím mezinárodních smluv a dohod, které Česká republika ratifikovala. České právo respektuje a implementuje zásady a normy vyplývající z mezinárodních dokumentů, jako je Úmluva o právech dítěte. Vnitrostátní legislativa, jako například zákon o sociálně-právní ochraně dětí, poskytuje rámec pro ochranu práv dětí a zajišťuje, že jejich zájmy jsou chráněny v různých oblastech, od zdravotní péče a vzdělání až po ochranu před zneužíváním a zanedbáváním⁴. Právní systém ČR klade důraz na zásadu nejlepšího zájmu dítěte, což znamená, že všechna rozhodnutí a opatření týkající se dětí by měla být přijímána

¹ CORCOS, Christine, Alice. *The Child in International Law: A Pathfinder and Selected Bibliography*. [online], 1991, roč. 23, č. 2, s. 171 [cit. 18. března 2024]. Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1641&context=jil>.

² BUCK, Trevor. *International child law*. 3. vydání. New York, NY: Routledge, 2014, s. 87.

³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018, (§ 1) s.1.

s primárním ohledem na jejich blaho a vývoj. Tento přístup je v souladu s mezinárodními standardy ochrany práv dětí a zároveň reflektuje specifika českého právního prostředí⁵.

2.1. Ochrana práv dětí na mezinárodní úrovni

Ještě koncem 20. století nebyla práva dětí vnímána jako samostatná oblast práva, oddělitelná od širšího univerza lidských práv. Práva dětí byla často chápána jako odvozená od práv rodičů nebo od individuálních lidských práv uznávaných mezinárodním nebo vnitrostátním právem⁶. Po staletí děti neměly práva v tradičním smyslu slova; byly považovány za majetek, s nímž se mohlo nakládat podle libosti jejich (obvykle mužských) rodičů⁷.

Od konce 18. a začátku 19. století začali reformátoři usilovat o ochranu dětí před vykořisťováním prostřednictvím zákonů o dětské práci, povinném školství, zákonech proti zneužívání a zanedbávání dětí a dalších formách státní ochrany proti rodičovskému zneužívání⁸. Jak se období dětství prodlužovalo, děti unikaly povinnostem, které je tradičně omezovaly a bránily jim uniknout z chudoby a nevědomosti, na druhou stranu nadále existovaly bez práv, která dospělí získávali s dosažením plnoletosti – právo vybrat si bydliště, právo se oženit, právo věnovat se určité profesi, právo vyznávat určité náboženství⁹.

Zastánci práv dětí v Evropě a Spojených státech začali již v 80. letech 19. století požadovat, aby dětem byla přiznána alespoň některá z těchto práv, jak v občanskoprávní, tak v trestněprávní oblasti¹⁰. Děti tak začaly vykonávat určitá práva, aniž by měly odpovídající odpovědnosti, což vytvořilo napětí v zákonech rozšiřujících dětská práva a právních omezeních, která stále platila¹¹.

Úmluva OSN o právech dítěte je odvážným a inovativním dokumentem, konsensem mezinárodního právního a politického mínění o právech. Nicméně, bližší zkoumání jazyka

⁵ Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*. [online]. Publication of Committee on the Rights of the Child. 2013. s. 3. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>.

⁶ CORCOS, Christine, Alice. *The Child in International Law: A Pathfinder and Selected Bibliography*. [online], 1991, roč. 23, č. 2, s. 171 [cit. 18. března 2024]. Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1641&context=jil>.

⁷ PRAŽÁK, František. *České dítě*. První vydání. Praha: Melantrich, 1948. s. 34.

⁸ HALÍŘOVÁ, Martina. *Sociální patologie a ochrana dětství v Čechách od dob osvícenství do roku 1914: Disciplinace jako součást ochrany dětství*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, s. 33-34

⁹ CORCOS, Christine, Alice. *The Child in International Law: A Pathfinder and Selected Bibliography*. [online], 1991, roč. 23, č. 2, s. 171 [cit. 18. března 2024]. Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1641&context=jil>.

¹⁰ MARGOLIN, C. R., *Salvation Versus Liberation: The Movement for Children's Rights in a Historical Context*. *Social Problems*, roč. 25, č. 4, 1. duben 1978, 441–452 s. s. 443.

¹¹ Tamtéž, s. 443

dokumentu odhaluje stále přítomné napětí v oblasti práv dětí mezi kontrolou, kterou nad dětmi mají rodiče a do jisté míry i stát, a autonomií, kterou si děti mohou nárokovat prostřednictvím práv uznávaných v tomto mezinárodním dokumentu¹².

Před přijetím Úmluvy o právech dítěte se zastánci práv dětí snažili prosazovat práva nezletilých prostřednictvím jiných úmluv a dohod, jako je například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech¹³. Tyto dohody stále slouží jako alternativní mechanismus pro uplatňování a vynucování práv dětí jako součásti individuálních lidských práv. Mnoho mezinárodních dohod se zaměřuje na lidská práva v mezinárodním právu a implicitně zahrnuje ochranu práv dětí podle mezinárodního práva. Charta OSN uvádí jako jeden z cílů "*znovu potvrdit víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osoby, v rovná práva mužů a žen a národů velkých i malých*"¹⁴.

Všeobecná deklarace lidských práv, která odráží mezinárodní konsensus o základních právech člověka a která signalizuje začátek boje o vytvoření vynutitelných mezinárodních norem, a následující deklarace opakují a rozšiřují práva prezentovaná v Chartě OSN. Nicméně tyto dokumenty nejsou obecně závazné, jejich vliv byl omezený na generování závazných mezinárodních paktů, jako jsou Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Evropská úmluva

o ochraně lidských práv a základních svobod, Americká úmluva o lidských právech, Africká charta lidských práv a práv občanů, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen a Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání¹⁵.

Všeobecná deklarace lidských práv a Deklarace práv dítěte, i když nemají status mezinárodních dohod, jsou také prohlášeními o právech jednotlivců v mezinárodním právu.

Zakořenění a uznání práv dítěte můžeme spatřit v Úmluvě o právech dítěte, která byla OSN přijata bez dne 20. listopadu 1989. Česká a Slovenská Federativní Republika tuto

¹² CORCOS, Christine, Alice. *The Child in International Law: A Pathfinder and Selected Bibliography*. [online], 1991, roč. 23, č. 2, s. 172 [cit. 18. března 2024]. Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1641&context=jil>.

¹³ LYSAUGHT, Charles. *The Scope of Protocol II and its Relation to Common Article 3 of the Geneva Conventions of 1949 and Other Human Rights Instruments*. 33 Am. U. L. Rev. 9 (1983-1984).

¹⁴ Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

¹⁵ CORCOS, Christine, Alice. *The Child in International Law: A Pathfinder and Selected Bibliography*. [online], 1991, roč. 23, č. 2, s. 172 [cit. 18. března 2024]. Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1641&context=jil>.

úmluvu podepsala dne 30. září 1990 v New Yorku¹⁶. Její vznik naznačuje, že práva dětí konečně dosáhla uznání a postavení rovného ostatním menšinám v mezinárodním právu. Po sedmi letech návrhů a diskusí byla Úmluva otevřena k podpisu v roce 1990.

2.2. Úmluva o právech dítěte

Přijetí Úmluvy o právech dítěte OSN v roce 1989 představuje klíčový okamžik ve vývoji ochrany práv dětí na mezinárodní úrovni. Tato komplexní mezinárodní smlouva je prvním univerzálně právně závazným nástrojem specificky zaměřeným na ochranu práv dětí, zahrnujícím široké spektrum práv, od občanských až po sociální a kulturní práva. Přijetím Úmluvy dochází k významnému posunu od paternalistického přístupu k dítěti jako pasivnímu objektu péče k uznání dítěte jako aktivního účastníka právních vztahů¹⁷. Výbor OSN pro práva dítěte dohlíží na dodržování úmluvy, čímž přispívá k rozvoji mezinárodního práva dětí jako specifického oboru práva¹⁸.

Úmluva o právech dítěte OSN je rozsáhlý dokument rozdělený do několika částí. Zahrnuje preambuli a 54 článků, které jsou rozčleněny do tří hlavních částí. První část obsahuje články 1 až 41, které stanovují specifická práva dětí a povinnosti států. Druhá část, články 42 až 45, pojednává o mechanismech pro provádění a kontrolu těchto práv. Třetí část, články 46 až 54, se zabývá konečnými ustanoveními¹⁹.

Mezi nejdůležitější principy Úmluvy patří právo na život, přežití a rozvoj; respektování názorů dítěte; zásada zákazu diskriminace; a právo dítěte mít vždy zajištěn jeho nejlepší zájem. Úmluva klade důraz na ochranu dětí před všemi formami diskriminace a zneužívání a zdůrazňuje potřebu poskytovat podporu pro jejich rozvoj ve zdravém a bezpečném prostředí.

Cílem Úmluvy je zajistit, aby byla práva všech dětí uznána a chráněna na celosvětové úrovni, a vyzývá státy k přijetí právních a jiných opatření pro jejich realizaci. Úmluva také podporuje mezinárodní spolupráci v oblasti ochrany práv dětí a klade důraz na význam vzdělání a výchovy v duchu míru, důstojnosti, tolerance, svobody, rovnosti a solidarity.

¹⁶ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

¹⁷ LIEFAARD, Ton, DOEK, Jaap E., *Litigating the Rights of the Child: The Un Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*. The Netherlands: Springer-Verlag. 2014. s. 159.

¹⁸ BUCK, Trevor. *International child law*. 3. vydání. New York, NY: Routledge, 2014, s. 88.

¹⁹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

2.2.1. Pojem „dítěte“ dle Úmluvy

Článek 1 Úmluvy o právech dítěte definuje dítě jako „každou lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud již dříve nedosáhne dle národního práva zletilosti²⁰“. Toto ustanovení vzniklo po rozsáhlé debatě, kdy původní návrh zahrnoval dítě od narození, ale některé státy požadovaly zahrnutí celého prenatálního období, počínající početím, kvůli rozporům s jejich právními a kulturními normami. Konečný text Úmluvy tedy nedefinuje počátek okamžiku dětství, vymezení tohoto termínu bylo přenecháno signatářským státům, aby tak učinily v souladu se svým právním řádem a kulturními zvyklostmi. Tento kompromis odrazil snahu o respektování různorodých právních a kulturních tradic států²¹.

Výsledné znění článku 1 představuje snahu o univerzálnost a zároveň flexibilitu Úmluvy, umožňující státům určit nižší věkové hranice pro dosažení zletilosti. To umožňuje státům přizpůsobit Úmluvu svým vlastním právním systémům a kulturním tradicím, zatímco stále dodržují základní principy Úmluvy. Z celkového smyslu a účelu Úmluvy je však patrné, že Úmluva chrání práva dětí již narozených, práva dětí nenarozených tedy nejsou Úmluvou chráněna²².

V rámci Úmluvy je důležité, aby státy nejen respektovaly definici dítěte, ale také aby zajistily, že veškerá opatření přijatá na ochranu práv dětí jsou v souladu s jejich nejlepším zájmem a že žádné nastavení věkové hranice nevede k porušení základních principů a práv stanovených v Úmluvě. Konečná věková hranice, kterou přestává být dítě dle Úmluvy dítětem a stává se dospělým člověkem, byla stanovena na 18 let. Účelem této věkové hranice byla snaha chránit děti Úmluvou po co možná nejdelší možnou dobu²³.

2.2.2. Vůdčí principy a zásady Úmluvy

Úmluva o právech dítěte zahrnuje čtyři základní principy, které slouží jako vůdčí právní principy a interpretační nástroje pro pochopení celé Úmluvy. Tyto principy jsou zásadní pro provedení konkrétních práv garantovaných Úmluvou. Jsou nezbytné pro soudní a legislativní implementaci a jsou předmětem kontroly Výboru pro práva dítěte. Mezi tyto klíčové principy patří zákaz diskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo dítěte na život a jeho účast na

²⁰ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte

²¹ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 54.

²² Tamtéž, s. 57.

²³ Tamtéž, s. 59-60.

rozhodování. Tyto zásady jsou nezbytné pro konzistentní aplikaci práv dítěte a jejich interpretaci v konkrétních případech²⁴.

2.2.2.1. Zákaz diskriminace

Článek 2 Úmluvy o právech dítěte se zaměřuje na zákaz diskriminace dětí a stanoví povinnosti smluvních států v tomto ohledu. První odstavec ukládá státům povinnost respektovat a zabezpečovat práva v Úmluvě každému dítěti, které spadá pod jejich jurisdikci bez jakékoli diskriminace. Druhý odstavec vyzývá státy, aby chránily děti před diskriminací na základě postavení či názorů jejich rodičů.

Tento závazek má pasivní i aktivní složku²⁵. Pasivní složka vyžaduje, aby veřejné orgány respektovaly zásadu zákazu diskriminace ve svém rozhodování²⁶. Aktivní složka znamená povinnost odstranit veřejnoprávní překážky bránící výkonu práv dětí jejich ochraně dle Úmluvy a zabránit diskriminaci v soukromé sféře.

Úmluva se vztahuje na všechny, kdo odpovídají definici dítěte, jak je uvedeno v Úmluvě, a to nezávisle na jejich národnosti či občanství. Tento aspekt byl také potvrzen Výborem OSN pro lidská práva, který prohlásil, že „*práva uvedená v Úmluvě se uplatňují na všechny osoby, bez ohledu na vzájemné uznávání mezi státy nebo na jejich státní příslušnost*“²⁷.

Pojem diskriminace je definován v článku 2 Úmluvy jako „*jakékoli rozlišení, vyloučení, omezení nebo zvýhodnění založené na různých faktorech, jako jsou rasa, pohlaví, náboženství, jazyk a další, které omezují výkon práv a svobod*“. Výbor OSN pro lidská práva vysvětluje, že zacházení, které odpovídá definici diskriminace, může být přípustné, pokud jsou kritéria rozlišení objektivní, přiměřená a mají legitimní cíl.

²⁴ FORTIN, Jane. *Children's rights and the developing law*. 3. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 41.

²⁵ HODGKIN, Rachel, NEWELL, Peter. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child. Fully rev.* 3. vydání. New York: UNICEF, 2007, s. 21.

²⁶ HENKIN, Louis. *The International Bill of Rights: the Covenant on Civil and Political Rights*. New York: Columbia University Press, 1981, s. 260.

²⁷ The UN Committee on the Rights of the Child. "All Persons Below the Age of 18 Years are Children: Upholding All the Rights of All Children, Everywhere, at All Times"- Joint statement with Special Representative on Children and Armed Conflict, UNICEF, UNODC and Committee on the Rights of Child. [online] violenceagainstchildren.un.org. 1.3.2024. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <https://violenceagainstchildren.un.org/news/all-persons-below-age-18-years-are-children-upholding-all-rights-all-children-everywhere-all>.

2.2.2.2. Nejlepší zájem dítěte

Článek 3 Úmluvy o právech dítěte zakotvuje klíčovou zásadu nejlepšího zájmu dítěte, která je považována za vůdčí princip celé Úmluvy. Toto ustanovení se dělí na tři hlavní části:

- **Definice zájmu dítěte:** První odstavec definuje zájem dítěte „jako primární hledisko v jakékoli činnosti související s dětmi“. Z toho vyplývá, že při rozhodováních týkajících se dětí – ať už jde o individuální případy (např. adopce) či obecné politiky (jako je vzdělávací politika) – musí být hlavním kritériem právě zájem dítěte²⁸.
- **Ochrana a péče o děti:** Druhý odstavec zavazuje smluvní státy k poskytování potřebné ochrany a péče pro blaho dítěte. Tento závazek se týká nejen veřejných orgánů, ale také soukromých institucí zaměřujících se na péči o děti. Zároveň se očekává, že i rodiče a zákonní zástupci dítěte budou při svém rozhodování brát v úvahu nejlepší zájem dítěte, i když Úmluva přímo nereguluje vnitřní rozhodování v rodinách²⁹.
- **Stanovení standardů pro instituce:** Třetí odstavec se zaměřuje na zabezpečení, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči o děti, splňovaly určené standardy kvality a zabezpečovaly, že zájmy dětí nebudou podřízeny jiným zájmům, jako je například ideologická indoktrinace nebo využívání dětí k práci³⁰.

Kromě toho, článek 3 zdůrazňuje, že zájem dítěte není absolutní a musí být vyvažován s dalšími zájmy, jako je veřejný pořádek nebo spravedlnost, v souladu s principem proporcionality. Přesto je tento zájem považován za "přední hledisko" v jakékoli činnosti zahrnující péči o děti³¹. Princip nejlepšího zájmu dítěte je také využíván k interpretaci ostatních ustanovení Úmluvy, jelikož všechna její ustanovení by měla být aplikována jako celek. Zásada slouží jak k řešení konfliktů mezi různými právy definovanými v Úmluvě, tak k hodnocení národních zákonů a politik, které nejsou výslovně zmíněny v Úmluvě³².

V druhém odstavci je dále stanoven závazek smluvních států přijmout veškerá potřebná legislativní a administrativní opatření, aby dítěti zajistily ochranu a péči potřebnou pro

²⁸ ALSTON, Philip. GILMOUR-WALSH, Bridget. *The best interests of the child: towards a synthesis of children's rights and cultural values*. Florence: UNICEF, International Child Development Centre, 1996, s. 9.

²⁹ Tamtéž, s. 10.

³⁰ Tamtéž, s. 9.

³¹ HODGKIN, Rachel, NEWELL, Peter. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child. Fully rev. 3. vydání*. New York: UNICEF, 2007, s. 38.

³² Tamtéž, s. 37.

zabezpečení jeho blaha. Toto ustanovení slouží jako obecný závazek, který vyplňuje případné mezery v Úmluvě, a vyžaduje od států, aby v případě potřeby upravily své národní právní řády tak, aby byla dětem zajištěna potřebná ochrana a péče³³.

2.2.2.3. Právo na život

Článek 6 Úmluvy o právech dítěte se zabývá základním lidským právem – právem na život. Toto právo je považováno za nejdůležitější v systému ochrany lidských práv a je základem pro všechna další lidská práva. Někteří autoři ho dokonce považují za součást "*ius cogens*" mezinárodního práva, což znamená, že je to norma považovaná za univerzálně platnou a nederogovatelnou (nezrušitelnou) jednotlivými státy³⁴.

Úmluva o právech dítěte toto právo vyjadřuje jako "*přirozené právo na život*", čímž zdůrazňuje, že právo na život není uděleno právními předpisy, ale je inherentní každé lidské bytosti. Tento postoj podporuje i Výbor OSN pro lidská práva, který prohlásil, že právo na život je základním právem všech lidských práv a nemůže být omezeno ani v čase výjimečného stavu³⁵.

Toto právo na život dítěte bylo zahrnuto do Úmluvy, přestože ostatní lidskoprávní smlouvy již poskytují dostatečnou ochranu tohoto práva. Výbor OSN pro lidská práva ve svém Obecném komentáři zdůraznil, že právo na život by nemělo být vykládáno restriktivně, smluvní státy by měly přijímat opatření, která předcházejí a trestají zbavení života nejen prostřednictvím trestných činů, ale také by měly zabránit svévolnému zabíjení vlastními ozbrojenými silami³⁶.

Úmluva požaduje od smluvních států nejen negativní opatření (zákaz život ohrožujícího chování), ale také pozitivní akce, jako je snižování kojenecké úmrtnosti, boj proti podvýživě a šíření nemocí³⁷. Významným inovativním prvkem Úmluvy je závazek zajistit nejen samotné právo na život, ale také jeho zachování a rozvoj. Druhý odstavec článku 6 přenáší na státy povinnost zabezpečovat zachování života a rozvoj dítěte v nejvyšší možné míře, což zahrnuje

³³ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 94.

³⁴ BUCK, Trevor. *International child law*. 3. vydání. New York, NY: Routledge, 2014, s. 142.

³⁵ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 126.

³⁶ Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*. [online]. Publication of Committee on the Rights of the Child. 2013. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>.

³⁷ HODGKIN, Rachel, NEWELL, Peter. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3. vydání. New York: UNICEF, 2007, s. 84.

zohlednění ekonomických, sociálních a kulturních specifík územních oblastí jednotlivých států³⁸.

Přesné právní kroky k implementaci právních pravidel, které mají smluvní státy podniknout, nejsou v Úmluvě specifikovány. Během přípravy textu Úmluvy se objevily kontroverze ohledně možnosti výkladu tohoto ustanovení ve vztahu k národním legislativám některých smluvních států v otázce potratů. Diskutovala se ohledně toho, zda právo na život vzniká již nenarozenému dítěti a zda je provádění umělého přerušování těhotenství (potratu) v rozporu s právem na život. To vedlo některé státy, jako je Čína, Francie a Tunisko, k předložení výhrad k Úmluvě, aby zajistily, že aplikace článku 6 nebude zasahovat do jejich národních předpisů týkajících se potratů³⁹.

2.2.2.4. Účast dítěte na rozhodování

Článek 12 Úmluvy o právech dítěte zavádí nový pohled při vymezení práva dítěte, a to zejména s důrazem na vyjádření názoru dítěte a jeho účasti v rozhodovacích procesech, které se ho týkají⁴⁰.

Tento článek definuje právo dítěte svobodně vyjadřovat své názory ve všech věcech, které se ho týkají, a současně klade na smluvní státy důraz těmto názorům věnovat patřičnou pozornost. Toto ustanovení představuje zásadní posun od tradičního pojetí dětí jako pasivních objektů právní úpravy k chápání dětí jako aktivních subjektů práv, schopných ovlivňovat rozhodnutí o svém osudu. Úmluva v tomto ohledu nevyžaduje, aby děti byly nuceny účastnit se rozhodovacích procesů, ani neukládá na ně odpovědnost za výsledné rozhodnutí. Cílem je, aby smluvní státy přijaly opatření, která umožní dětem účastnit se procesů, které se jich týkají, a poskytnout jim příležitost vyjádřit své názory, přičemž tyto názory by měly být brány v úvahu v souladu s věkem a rozumovou vyspělostí dítěte⁴¹.

Právo dítěte na účast v rozhodovacích procesech vede k určitému omezení kontroly rodičů a zákonných zástupců nad dítětem, v závislosti na věku a rozumové vyspělosti dítěte.

³⁸ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 294-7.

³⁹ BUCK, Trevor. *International child law*. 3. vydání. New York, NY: Routledge, 2014. s. 143.

⁴⁰ Tamtéž, s. 143.

⁴¹ Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 7 Implementing Child Rights in Early Childhood*. [online]. Publication of Committee on the Rights of the Child. 2005. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2006/en/40994>.

Důležitým aspektem je, že stupeň, do jaké míry by měly být názory dítěte brány v úvahu, závisí na jeho schopnosti formulovat názory, což se liší dítě od dítěte⁴².

Druhý odstavec článku 12 rozšiřuje toto právo, poskytuje dítěti možnost být slyšeno v jakémkoli soudním nebo správním řízení, které se ho týká, což zahrnuje širokou škálu situací, jako jsou rozvodová řízení, péče o dítě, disciplinární prohřešky, udělení azylu a další. Toto právo zahrnuje možnost dítěte vyjádřit se přímo nebo prostřednictvím svého zástupce v souladu s procesními pravidly daného státu⁴³.

Úmluva však nedává dítěti právo volit nebo být voleno v politických volbách; stanovení věkových limitů pro volby zůstává v kompetenci jednotlivých států. Celkově se Úmluva snaží posílit postavení dítěte jako aktivního účastníka ve věcech, které se ho týkají, s důrazem na respektování jeho názorů a schopností⁴⁴.

2.2.3. Opční protokoly k Úmluvě o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte, byla doplněna třemi opčními protokoly, které rozšiřují a posilují ochranu práv dětí v určitých specifických oblastech⁴⁵. Tato rozšíření nezměnila původní text Úmluvy, ale přidala k němu nové články s hmotněprávními nebo procesněprávními aspekty. Tato rozšíření jsou:

- **Opční protokol týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie:** Přijat OSN v květnu 2000 a platný od ledna 2002. Česká republika jej ratifikovala v září 2013. Zaměřuje se na prevenci a potírání prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie, zavazuje státy k ochraně obětí a trestání pachatelů.
- **Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů:** Přijat OSN v květnu 2000 a platný od února 2002. Česká republika jej ratifikovala v únoru 2002. Zvyšuje věkový limit pro nábor a zahrnutí dětí ve vojenských konfliktech a zavazuje státy k prevenci takového náboru. Tento dokument stanoví nové konkrétní závazky pro státy a současně se přihlašuje k základním principům ochrany práv dětí.

⁴² BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 137.

⁴³ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 224.

⁴⁴ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 140.

⁴⁵ Opční (dodatkový) protokol je termín používaný v mezinárodním právu veřejném pro volitelná ujednání rozšiřující mezinárodní úmluvu, k nimž nemusí přistoupit všechny vysoké smluvní strany. Práva a povinnosti ostatních smluvních států jím nejsou nijak ovlivněny.

- **Opční protokol zavádějící postup předkládání oznámení:** Přijat OSN v prosinci 2011 a platný od dubna 2014. Česká republika ratifikovala v březnu 2016. Tento protokol je procesněprávního charakteru a zavádí nový mechanismus pro podávání individuálních oznámení o případech porušování Úmluvy nebo některého z prvních dvou opčních protokolů.

Zajímavé je, že i když Spojené státy americké nejsou signatářem původního textu Úmluvy, podepsaly a ratifikovaly⁴⁶ oba zmiňované první protokoly.

2.3. Ochrana práv dětí na evropské úrovni

Práva dětí na evropské úrovni chrání prameny práva Evropské Unie (dále jen také jako „EU“), mezi které patří jak primární prameny práva⁴⁷, kterými jsou zakládající a jiné smlouvy, tak sekundární prameny práva EU, mezi které řadíme mimo jiné nařízení⁴⁸ a směrnice⁴⁹. Dalším zdrojem ochrany práv dětí je rozsáhlá judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen také jako „ESLP“), který byl zřízen na základě činnosti Rady Evropy a který posuzuje porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Evropské právo v oblasti práv dítěte je značně ovlivněno Úmluvou OSN o právech dítěte. Tato Úmluva, kterou ratifikovaly všechny členské státy EU i Rady Evropy, je v evropském kontextu klíčovým nástrojem pro definování a uplatňování práv dětí. Úmluva stanovuje společné právní závazky pro evropské státy a má významný vliv na vývoj práv dětí v evropských právních systémech.

Evropská unie, ačkoli nemůže být smluvní stranou Úmluvy OSN o právech dítěte, se řídí obecnými zásadami práva EU, které zahrnují zásady vyplývající z této Úmluvy. Toto zahrnutí je zřetelné ve Smlouvě o Evropské unii a v Listině základních práv Evropské unie, což potvrzuje, že politiky a opatření EU musí být v souladu s normami a zásadami Úmluvy o právech dítěte⁵⁰.

⁴⁶ Podpis mezinárodní smlouvy je krok, ve kterém stát vyjádří zájem a úmysl dodržovat smlouvu. Tento krok sám o sobě není právně závazný. Ratifikace je následný proces, v rámci kterého stát potvrzuje svůj závazek dodržovat smlouvu podle svého vnitrostátního práva. To znamená, že stát souhlasí být právně vázán ustanoveními smlouvy na mezinárodní úrovni.

⁴⁷ Listina základních práv Evropské unie ze dne 1. 12. 2009, Úř. Vest. C 326. 26. 10. 2012.

⁴⁸ Nařízení Rady (ES) 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností. Úř. Vest. L 7, 10. 1. 2009.

⁴⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV. Úř. Vest. L 335. 13. 12. 2011.

⁵⁰ Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. 2015. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/handbook_rights_child_ces. s. 26-28.

Podobně Rada Evropy, i když není přímo vázána Úmluvou o právech dítěte, využívá její principy při stanovování norem a tvorbě smluv. Evropský výbor pro sociální práva a další orgány Rady Evropy se při svých rozhodnutích často odvolávají na Úmluvu o právech dítěte, což podporuje její význam v evropském právním prostoru⁵¹.

V důsledku těchto vlivů se Úmluva o právech dítěte stala základním orientačním bodem pro rozvoj práv dítěte v EU i v práci Rady Evropy. Tato integrace zásad Úmluvy do evropského práva a praxe posiluje ochranu práv dětí a podporuje jejich uplatňování v rámci evropského kontinentu.

2.3.1. Působnost Rady Evropy v oblasti ochrany práv dětí

Rada Evropy, založená v roce 1949, je evropská mezinárodní organizace zaměřená na podporu lidských práv, demokracie a právního státu. Cílem je harmonizace sociálních a právních nástrojů zajišťujících ochranu důstojnosti občanů členských států. Tato organizace, která v současné době sdružuje 47 členských států včetně České republiky, se snaží dosáhnout svých cílů prostřednictvím přípravy a vydávání mezinárodních smluv týkajících se ochrany lidských práv. Její význam přesahuje lokální ambice díky produkci řady dokumentů nastavujících standardy ochrany lidských práv, čímž vytváří evropské „*ius communis*“ rozšiřující demokratické zásady skrze harmonizaci národních právních řádů⁵².

Mezi klíčové dokumenty patří Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, která byla rozšířena o 15 protokolů. Tato Úmluva zavazuje státy k respektování lidských práv a svobod bez ohledu na věk a zavedla mechanismus dohledu prostřednictvím Evropského soudu pro lidská práva. Tento soud se stal významným nástrojem pro vymáhání práv dětí, a to i v případech týkajících se České republiky, jako například kauza romských dětí ve zvláštních školách.

Rada Evropy se také zaměřuje na ochranu práv dětí prostřednictvím řady specifických mezinárodních smluv, jako jsou ty upravující adopce, právní postavení nemanželských dětí, rodičovskou péči, soudní řízení týkající se dětí, kyberzločin, kontakt mezi dětmi a rodiči, a ochranu dětí před sexuálním zneužíváním. Tyto smlouvy umožňují členským státům postupnou regulaci specifických problémů souvisejících s ochranou dětí, což přispívá k vyššímu standardu ochrany na evropské úrovni⁵³.

⁵¹ Rozsudek senátu ESLP ze dne 4. října 2012, *Harroudj proti Francii*, č. 43631/09 (v el. sb. rozh.).

⁵² Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Základní informace o Radě Evropy*. [online] mpsv.cz. 1.3.2024. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/zakladni-informace-o-rade-evropy>.

⁵³ Secretariat of the Lanzarote Committee, *INFORMATION NOTE The Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. [online]. Publikace Sekretariátu výboru

Rada Evropy se také podílí na zvyšování standardu ochrany práv dětí prostřednictvím informačních kampaní, propagace a vydávání nezávazných doporučení a stanovisek. Tímto způsobem se zasazuje o reformy národních právních řádů ve smyslu lepšího právního postavení dítěte⁵⁴. Celkově je systém ochrany práv dětí Rady Evropy považován za jeden z vyspělých regionálních systémů ochrany práv dětí⁵⁵.

Rada Evropy vytvořila několik klíčových smluv, které se zaměřují na ochranu práv dětí, mezi ty nejvýznamnější patří především následující dokumenty:

- **Evropská úmluva o lidských právech:** Tato smlouva zahrnuje ustanovení týkající se práv dětí, například v oblasti vzdělání, ochrany soukromého života a práva na spravedlivý soudní proces.
- **Evropská sociální charta⁵⁶:** Zabývá se sociálními právy, včetně speciální ochrany pro děti proti hospodářskému vykořisťování a zajištění potřebné péče a vzdělání.
- **Úmluva o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání⁵⁷:** Zaměřuje se na ochranu dětí před sexuálním zneužíváním a stanovuje opatření pro prevenci, ochranu obětí a trestání pachatelů.
- **Evropská úmluva o výkonu práv dětí⁵⁸:** Tato smlouva poskytuje dětem možnost aktivně se podílet na soudních a správních řízeních, která se jich týkají.

Dále pak můžeme zmínit, že se Rada Evropy ve své činnosti při ochraně práv dětí zaměřuje na následující klíčové oblasti⁵⁹:

- **Prevence násilí:** Zahrnuje opatření proti fyzickému, psychickému a sexuálnímu zneužívání dětí.
- **Podpora vzdělání a sociální inkluze:** Zaměřuje se na zajištění přístupu ke kvalitnímu vzdělání pro všechny děti a jejich sociální začlenění.

Lanzarote. 2022. Dostupné na: <https://rm.coe.int/information-note-the-council-of-europe-convention-on-the-protection-of/16807962a7>.

⁵⁴ FORTIN, Jane. *Children's rights and the developing law*. 3. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 72.

⁵⁵ ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 3. vydání. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010. roč. 19. č. 3. s. 31.

⁵⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 56/2010 Sb., o přijetí Evropské sociální charty.

⁵⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 59/2016 Sb., o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání.

⁵⁸ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

⁵⁹ Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. 2015. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/handbook_rights_child_ces.

- **Ochrana v digitálním prostředí:** Zabývá se otázkami, jako je kyberšikana a bezpečnost dětí na internetu.
- **Práva dětí ve zranitelných situacích:** Zahrnuje ochranu dětí migrantů, uprchlíků a dětí v náhradní péči.

2.3.1.1. Pojem „dítěte“ dle Rady Evropy

V právu Rady Evropy je definice "dítěte" obvykle v souladu s Úmluvou o právech dítěte, což je patrné například v úmluvách proti obchodování s lidmi nebo sexuálnímu vykořisťování dětí⁶⁰.

Evropská úmluva o lidských právech sice přímo definici dítěte neobsahuje, ale zavazuje státy k dodržování práv pro "každého" bez diskriminace, včetně věku⁶¹. Evropský soud pro lidská práva přijímá stížnosti od dětí a používá definici dítěte dle Úmluvy o právech dítěte, což podporuje chápání pojmu "dítě" jako osoby mladší 18 let⁶². Podobně postupuje i Evropský výbor pro sociální práva ve výkladu Evropské sociální charty⁶³.

2.3.1.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práva základních svobod, nebo také Evropská úmluva o lidských právech (dále také jen jako „EÚLP“), podepsaná v roce 1950 a účinná od roku 1953, představuje klíčový mezinárodní dokument v oblasti lidských práv. EÚLP, která ideologicky navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv, definuje a chrání lidská práva a svobody pro jednotlivce. Její význam spočívá v její aplikaci v rámci vnitrostátního práva smluvních států, přestože zůstává mezinárodní smlouvou⁶⁴.

Pro zajištění dodržování závazků EÚLP byl zřízen Evropský soud pro lidská práva, který funguje od roku 1998. ESLP Úmluvu interpretuje jako "živoucí instrument", adaptující se k současným okolnostem. EÚLP se zaměřuje na základní práva, jako je právo na život a osobní svoboda, a je považována za ústavní nástroj evropského veřejného pořádku⁶⁵. Lisabonská smlouva posílila její pozici v rámci práva EU. EÚLP neobsahuje specifickou

⁶⁰ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV. Úř. Vest. L 335. 13. 12. 2011. s. 1-14.

⁶¹ Rozsudek senátu ESLP ze dne 10. června 2010, *Schwizgebel proti Švýcarsku*, č. 25762/07 (v el. sb. rozh.).

⁶² Rozsudek senátu ESLP ze dne 20. ledna 2009, *Güveç proti Turecku*, č. 70337/01 (v el. sb. rozh.).

⁶³ Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. října 2009, *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemsku*, č. 47/2008.

⁶⁴ ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 3 vydání. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010. roč. 19. č. 3.

⁶⁵ KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Milan. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 79.

definici dítěte, ale v rámci judikatury ESLP je dítě definováno podle Úmluvy o právech dítěte jako osoba mladší 18 let⁶⁶.

Články EÚLP, jako čl. 5 odst. 1 písm. d) a čl. 6 odst. 1, se zabývají konkrétními aspekty práv dětí, včetně výchovného dohledu a spravedlivého soudního projednávání. ESLP vytváří judikaturu v oblasti práv dětí, která často odkazuje na Úmluvu o právech dítěte. EÚLP a ESLP posuzují práva dětí s ohledem na jejich nejlepší zájem, a to i v případech mezinárodních únosů dětí. Při posuzování těchto případů je kladen důraz na nejlepší zájem dítěte a na spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte, rodičů a veřejného pořádku.

ESLP uplatňuje v případech mezinárodních únosů dětí přístup založený na právech dětí, interpretuje čl. 8 EÚLP ve světle Úmluvy o právech dítěte a Haagské úmluvy⁶⁷.

Soud bere v úvahu nejen právní, ale i citové a psychologické aspekty při rozhodování o nejlepším zájmu dítěte⁶⁸.

2.3.2. Působnost Evropské Unie v oblasti ochrany práv dětí

V následující části práce se budeme věnovat důležitému pojmu, a to sice definici "dítěte" v právu Evropské unie a budeme zkoumat podstatu a význam Listiny základních práv Evropské unie. V právním systému EU není stanovena jednotná definice "dítěte", což vede k rozdílným interpretacím v různých oblastech práva. Listina základních práv, jako klíčový dokument z roku 1999, formálně ustanovuje a chrání základní práva občanů EU, včetně práv dětí. V této části práce se zaměříme na to, jak se tyto právní nástroje vzájemně doplňují a jak jsou aplikovány v rámci evropského právního systému.

2.3.1.1. Pojem „dítěte“ dle EU

V právu EU neexistuje jednotná definice "dítěte", což znamená, že se v různých právních kontextech může lišit. Obvykle je definice dítěte závislá na konkrétních právních předpisech, například v oblasti volného pohybu občanů EU jsou děti chápány jako potomci do 21 let nebo vyživování⁶⁹.

⁶⁶ Rozsudek senátu ESLP ze dne 20. ledna 2009, *Giiveç proti Turecku*, č. 70337/01 (v el. sb. rozh.).

⁶⁷ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8. 1. 2009, *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07 (v el. sb. rozh.).

⁶⁸ KMEC, Jiří. In: KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Milan. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 945.

⁶⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 30. dubna 2004, o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS, Úř. věst. L 158, 30.4.2004 a Úř. věst. L 158, 29.4.2004. s. 77-123.

V jiných případech, jako je ochrana mladistvých pracovníků, EU rozlišuje mezi "mladistvými", "dospívajícími" a "dětmi" na základě věku a školní docházky⁷⁰. V oblastech, kde se opatření EU doplňují s národními právy (sociální zabezpečení, přistěhovalectví, vzdělávání), se často odkazuje na definice uvedené v Úmluvě o právech dítěte⁷¹.

2.3.2.2. Listina základních práv Evropské Unie

V roce 1999 Evropská rada iniciovala vytvoření dokumentu – Listina základních práv Evropské unie, který by formálně ustanovil základní práva občanů EU. Přestože tento dokument, známý jako Listina základních práv EU, získal oficiální právní status až později, některé politické instituce EU začaly již v roce 2000 respektovat jeho ustanovení. Postupně se Listina stala důležitou normou v rámci soudního systému EU, zejména co se týče ochrany základních práv, na něž začal odkazovat i Soudní dvůr Evropské unie.

Listina základních práv EU, známá také jako Charta základních práv, byla formálně začleněna do právního řádu Evropské unie jako součást jejího primárního práva. Tento krok byl učiněn prostřednictvím článku 6 odstavce 1 Smlouvy o EU ve znění Lisabonské smlouvy, která nabyla účinnosti 1. prosince 2009. Dle tohoto článku Unie uznává práva a zásady uvedené v Listině jako právně rovnocenné s ostatními smlouvami EU.

Tato Listina základních práv EU slouží jako doplněk k vnitrostátním systémům práv a svobod a je odrazem evropských hodnot, jako je lidská důstojnost, svoboda a rovnost. Listina má stejnou právní sílu jako zakládající smlouvy EU, což umožňuje její přímý účinek v právních řádech členských států⁷².

Jejím cílem je poskytnout podrobnější úpravu již existujících práv, a to zejména ve vztahu k evropským institucím. Vznikla jako reakce na potřebu zpřehlednění a zkvalitnění ochrany jednotlivců na unijní úrovni. Zároveň je považována za odraz evropského kulturního a humanistického odkazu.

V rámci EU jsou hlavními „agenty Listiny EU“ především vnitrostátní soudci, poslanci a vládní činitelé, kteří mají za úkol zajistit její uplatňování. Listina však není určena k nahrazení

⁷⁰ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte. Směrnice Rady Evropy č. 94/33/ES ze dne 22. června 1994, o ochraně mladistvých pracovníků. Úř. věst. L 216, 1994, s. 12.

⁷¹ Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. 2015. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/handbook_rights_child_ces.

⁷² GERLOCH, Aleš. In: GERLOCH, Aleš, PÍTROVÁ, Lenka. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, s. 427.

vnitrostátních katalogů základních práv, ale spíše k doplnění a rozšíření stávajícího systému ochrany práv na unijní úrovni⁷³.

V preambuli Listiny je zdůrazněn význam Evropské úmluvy o lidských právech a judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Listina přímo odkazuje na EÚLP a uznává ji jako zdroj inspirace, což je patrné z několika jejích článků. Například čl. 52 odst. 3 Listiny EU stanovuje, že práva odpovídající právům zaručeným EÚLP mají stejný smysl a rozsah jako tato Úmluva.

Listina přejímá některá ustanovení EÚLP a další rozvíjí s ohledem na vývoj právní úpravy lidských práv, především skrze judikaturu. Předpokládá se, že je možné překročit minimální evropský standard stanovený EÚLP. Z preambule Listiny vyplývá, že zásadní význam je přikládán lidské bytosti a jejím nezadatelným hodnotám.

Listina EU se také věnuje právům dítěte. Inspirace Úmluvou o právech dítěte je zřejmá z vyjádření Evropské komise, které zdůrazňuje, že politiky a opatření EU v oblasti práv dítěte musí být v souladu s normami a zásadami této Úmluvy o právech dítěte. Čl. 24 Listiny EU se zaměřuje na práva jednotlivých dětí bez konkrétního kontextu a uplatňuje se všude tam, kde jsou ohrožovány zájmy dítěte⁷⁴.

V kontextu rodinného života Listina EU propojuje práva jednotlivých dětí s právy rodinných příslušníků, zejména s právem na respektování rodinného života a právní ochranou rodiny.

⁷³ European Union Agency for Fundamental Rights. *Fundamental Rights – 2021 report*. [online] Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2021. Dostupné z: <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021>.

⁷⁴ European Parliamentary Research Service. *Children's rights in the EU Marking 30 years of the UN Convention on the Rights of the Child*. [online]. Publikace Evropské unie., 2019. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644175/EPRS_BRI\(2019\)644175_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644175/EPRS_BRI(2019)644175_EN.pdf).

3. Rozhodování soudů o právech dítěte na evropské úrovni

V následujícím textu se podíváme na role dvou klíčových soudních institucí v Evropě – Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie (dále jen také jako „SDEU“) - a jejich přístup k právům dítěte. Zatímco ESLP se primárně zaměřuje na individuální stížnosti v rámci Evropské úmluvy o lidských právech, SDEU hraje zásadní roli v interpretaci a uplatňování práva EU. Obě instituce se liší ve svém přístupu k právům dítěte a využití Úmluvy o právech dítěte při svých rozhodnutích.

ESLP se zabývá širokým spektrem případů týkajících se práv dítěte, od ochrany proti nelidskému zacházení až po právo na spravedlivé řízení. Na druhé straně, SDEU se zabývá právy dítěte spíše ve vztahu k volnému pohybu osob a občanství v EU. Zatímco ESLP nemusí vždy přikládat rozhodující význam Úmluvě o právech dítěte, SDEU ji používá pro výklad práva EU, zejména v případech týkajících se dětí.

V dalších částech se zaměříme na konkrétní případy a judikaturu obou soudů, aby bylo možné lépe pochopit jejich přístupy k právům dítěte a jak tyto přístupy ovlivňují ochranu a prosazování práv dětí v rámci Evropy.

V rámci evropského a mezinárodního právního rámce jsou formulovány klíčové zásady, které řídí oblast náhradní péče o děti. Tyto zásady vycházejí z právních dokumentů a úmluv Evropské unie, Rady Evropy a dalších mezinárodních organizací. Jejich cílem je zajistit, aby náhradní péče o děti byla poskytována v souladu s nejlepším zájmem dítěte a s plným respektováním jeho práv. Předmětné zásady si krátce charakterizujeme a v dalších kapitolách se podíváme na to, jak se odrážejí v rámci rozhodování evropských soudů. Zásady jsou následující:

- **Dočasnost náhradní péče:** náhradní péče je považována za přechodné ochranné opatření, jehož cílem je zajištění bezpečí dětí a podpora návratu do biologické rodiny, kdykoliv je to možné⁷⁵.
- **Preferování rodinné péče:** v souladu s mezinárodním právem a pokyny OSN je preferována náhradní rodinná péče, jako například pěstounská péče. Péče mimo rodinu by měla být využívána jen ve specifických případech, kde je to vhodné a nezbytné⁷⁶.

⁷⁵ Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*. [online]. Publication of Committee on the Rights of the Child. 2013. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>.

⁷⁶ Tamtéž.

- **Právo na poručníka či zástupce:** pro zajištění práv dítěte je klíčové jmenování poručníka nebo zástupce, což je podporováno směrnicemi EU a mezinárodními úmluvami, aby byl v každém případě chráněn nejlepší zájem dítěte.
- **Rozhodování v nejlepším zájmu dítěte:** základní práva EU a mezinárodní směrnice zdůrazňují, že veškerá rozhodnutí týkající se umístění dítěte by měla být řízena nejlepším zájmem dítěte a měla by respektovat jeho schopnosti a názory⁷⁷.
- **Širší práva dítěte v náhradní péči:** děti v náhradní péči si zachovávají široká práva podle Listiny základních práv EU a dalších mezinárodních dokumentů, včetně práv občanských, politických a sociálně-ekonomických⁷⁸.
- **Opatření k provádění Úmluvy:** státy jsou povinny přijímat vhodná opatření k provádění Úmluvy o právech dítěte, což zahrnuje zabezpečení práv dětí v náhradní péči (viz čl. 4 Úmluvy).

3.1. Evropský soud pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva se zabývá individuálními stížnostmi, které jsou v souladu s články 34 a 35 Evropské úmluvy o lidských právech. Jeho pravomoc zahrnuje všechny aspekty výkladu a uplatňování EÚLP a jejích protokolů, jak stanoví článek 32 EÚLP. Na rozdíl od Soudního dvora EU, má ESLP bohatou judikaturu v oblasti práv dítěte.

Často jsou případy spojené s porušením článku 8 EÚLP, týkající se práva na soukromý a rodinný život, hodnoceny spíše z pohledu práv rodičů než dětí. Nicméně, jiné případy, které se týkají specifických práv dětí, jako je ochrana proti nelidskému či ponižujícímu zacházení (článek 3 EÚLP) nebo právo na spravedlivé řízení (článek 6 EÚLP), obvykle nezahrnují pouze práva rodiče, ale jsou přímo zaměřeny na děti.

Ačkoli ESLP často odkazuje na Úmluvu o právech dítěte při rozhodování o stížnostech podaných dětmi (nebo pokud někdo stížnost podal za ně), nepřikládá jí vždy rozhodující význam. V některých případech však zásady Úmluvy výrazně ovlivňují argumentaci ESLP, zejména při interpretaci článku 6 EÚLP v souvislosti se zacházením s dětmi, které jsou v konfliktu se zákonem. V jiných aspektech, jako je například výslech dětí u soudu, se může postup ESLP lišit od přístupu Úmluvy o právech dítěte. V některých situacích ESLP vychází přímo z Úmluvy o právech dítěte.

⁷⁷ Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 12 The right of the child to be heard*. [online]. Publication of Committee on the Rights of the Child. 2009. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>.

⁷⁸ Listina základních práv Evropské unie ze dne 1. 12. 2009, Úř. Vest. C 326. 26. 10. 2012.

3.1.1. Rozhodování ESLP v oblasti náhradní péče

V této kapitole se detailně zaměříme na praxi Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) ve věcech týkajících se náhradní péče, přičemž klíčovým hlediskem je interpretace a aplikace článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech, který zaručuje právo na rodinný život. Toto právo, které je důležité pro běžný chod rodin, je pečlivě zkoumáno, zvláště v situacích, kdy státní orgány musí zasáhnout do rodinných záležitostí, jako jsou například rozhodnutí o náhradní péči.

ESLP ve své rozhodovací praxi zkoumá, zda je umístění dítěte do náhradní péče v souladu s čl. 8 Úmluvy. V testu proporcionality soud zkoumá tři důležité aspekty, dle kterých posoudí, zda rozhodnutí vnitrostátních soudů bylo v souladu s Úmluvou, těmito aspekty jsou 1) soulad se zákonem, 2) sledování oprávněného cíle (v tomto případě ochrana zájmu dítěte), a poslední bod 3) zda je tento postup považován za nezbytný v demokratické společnosti.

Zásadním příkladem, ilustrujícím praxi ESLP, je případ *B. B. a F. B. proti Německu*⁷⁹, kde soud posuzoval situaci, ve které byla dvojice dětí umístěna do dětského domova na základě obvinění z tělesného týrání, které se později ukázalo jako nepravdivé. Toto rozhodnutí, založené výhradně na výpovědích dětí, i přes existenci lékařských zpráv vyvracejících týrání, odhaluje komplexitu rozhodovacího procesu v oblasti náhradní péče. ESLP zdůrazňuje, že rozhodnutí soudu o svěřeni dětí do dětského domova je nutno zkoumat tak, jak se soudu jevílo při rozhodování o případě v dané chvíli. Jak již bylo řečeno, soudy v posuzovaném případě provedly pouze svědecké výpovědi dětí a už neprováděly jiné důkazy, např. lékařské zprávy, které dokládal otec nezletilých a ze kterých bylo patrné, že děti týrané nejsou. ESLP v tomto případě shledal porušení čl. 8 Úmluvy z toho důvodu, že soudy během rozhodování pochybily v provádění a posuzování důkazních prostředků.

V kontextu náhradní péče je nezbytné, aby ESLP pečlivě vyvažoval práva a zájmy všech zúčastněných stran, s důrazem na ochranu práv dětí. Klíčovým aspektem je uznání, že i při nutnosti zasáhnout v zájmu ochrany dítěte musí být zachovány rodinné vazby, neboť tyto vazby jsou fundamentální pro zdravý vývoj dítěte. Judikatura ESLP, jak je patrné z případu *B. B. a F. B.*, zdůrazňuje, že rozhodnutí o umístění do náhradní péče by měla být založena na pečlivém a komplexním hodnocení všech dostupných informací a důkazů.

Navíc ESLP klade důraz na to, že i v případě umístění dětí do náhradní péče je zásadní zachování možnosti udržovat styk s biologickými rodiči, což je v souladu s právem na

⁷⁹ Rozsudek senátu ESLP ze dne 14. března 2013, *B. B. a F. B. proti Německu*, č. 18734/09 a 9424/11 (v el. sb. rozh.).

rodinný život podle článku 8 EÚLP. Styk s rodiči je důležitý udržovat v těch případech kdy to nevyklučují zájmy dítěte⁸⁰. Vzhledem k tomu, že umístění do náhradní péče je obvykle vnímáno jako dočasné opatření, je důležité, aby byly vždy zváženy možnosti a prostředky pro obnovení rodinných vztahů a návrat dítěte do biologické rodiny, pokud je to možné.

V kauze T. proti České republice⁸¹ Evropský soud pro lidská práva zkoumal, zda došlo k porušení práv otce a jeho dcery po umístění dcery do náhradní péče, přičemž nebyl podporován kontakt mezi nimi. Po smrti matky nezletilé byly návrhy otce na péči o ni zamítnuty kvůli obavám o jeho charakter. Jeho požadavky na společnou dovolenou s dcerou byly rovněž odmítnuty, a navíc terapeutické centrum usoudilo, že setkání s otcem dceři škodí, protože se ho bojí, což vedlo k úplnému přerušení styku mezi nimi. Později bylo soudem rozhodnuto, že kontakt mezi nimi bude probíhat pouze písemně na přání dítěte. ESLP uznal, že je ve veřejném zájmu udržovat rodinné vazby, kromě případů, kdy by to bylo v rozporu

s nejlepším zájmem dítěte. Při posuzování umístění do náhradní péče ESLP uzavřel, že vnitrostátní orgány se opřely o odborné posudky z oblasti psychologie a psychiatrie a vzaly v úvahu přání dítěte, a tedy nedošlo k porušení článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech ve vztahu k rozhodnutí o umístění dítěte. Nicméně, soud také dospěl k závěru, že článek 8 byl porušen kvůli omezením styku mezi otcem a dcerou a kvůli nedostatečnému dohledu nad rozhodnutími zařízení, kde dítě žilo. Tato omezení ve styku nakonec snížila možnosti opětovného sjednocení rodiny.

V kontextu těchto případů, ESLP vyjadřuje, že chybné posouzení ze strany odborných pracovníků nevyústí automaticky v porušení článku 8 EÚLP, pokud byla tato rozhodnutí učiněna v dobré víře a na základě dostupných informací. Soudní rozhodnutí musí být vždy posuzována s ohledem na situaci, jak se jevila v daném okamžiku, a to i v případech, kdy pozdější události odhalí nové informace⁸².

Závěrem, ESLP poskytuje důležitý právní rámec a vodítka pro rozhodování v oblasti náhradní péče, přičemž klíčovým prvkem je pečlivé vyvážení práv a zájmů všech zúčastněných stran, s prioritním důrazem na ochranu práv dětí. Rozsudky tohoto soudu jsou tak nejen odrazem aktuálních právních standardů, ale také představují návod pro budoucí praxi v této složité a citlivé oblasti.

⁸⁰ Listina základních práv Evropské unie ze dne 1. 12. 2009, Úř. Vest. C 326. 26. 10. 2012.

⁸¹ Rozsudek senátu ESLP ze dne 17. července 2014, *T. proti České republice*, č. 19315/11 (v el. sb. rozh.).

⁸² Rozsudek senátu ESLP ze dne 14. března 2013, *B. B. a F. B. proti Německu*, č. 18734/09 a 9424/11 (v el. sb. rozh.).

3.2. Soudní dvůr Evropské Unie

Soudní dvůr Evropské unie zaujímá klíčovou roli v interpretaci a uplatňování práva Evropské unie, včetně oblastí týkajících se práv dítěte. Tento soud se primárně zabývá rozhodováním o předběžných otázkách, což je proces, při kterém národní soudy žádají SDEU o interpretaci práva EU, jak primárního, tak sekundárního, ve vztahu k případům, které řeší. Tento postup zajišťuje jednotné a spravedlivé používání práva EU napříč členskými státy.

Ve svém rozhodování SDEU rozhodoval o právech dětí nejčastěji v souvislosti s volným pohybem osob a občanstvím osob v rámci EU⁸³. Avšak s rostoucím důrazem na práva dítěte v EU a přijetím specifických legislativních opatření se očekává, že práva dítěte budou častějším předmětem rozhodnutí SDEU. Tento trend je důležitý pro zajištění efektivní ochrany práv dětí v rámci EU.

SDEU uznal ve své judikatuře, že děti mají samostatná práva vyplývající z občanství EU, což zahrnuje právo na pobyt a přístup k sociálním a vzdělávacím službám. Tato rozhodnutí významně posilují postavení dětí v rámci EU a zajišťují jim dodatečnou ochranu a práva⁸⁴.

Soudní dvůr Evropské unie přímo aplikoval Úmluvu o právech dítěte pro interpretaci evropského práva ve vztahu k právům dětí (jedná se o raritní případ takovéto aplikace). V tomto případě se jednalo o spor mezi společnostmi Dynamic Medien GmbH a Avides Media AG, zaměřeného na platnost německých regulací ohledně označování dovozových DVD a videokazet, které už byly kontrolovány ve Velké Británii. SDEU dospěl k závěru, že německá opatření v oblasti označování jsou legitimním omezením pravidel EU o volném pohybu zboží, neboť mají za cíl chránit práva dětí. Rozhodnutí SDEU bylo podpořeno odkazem na článek 17 Úmluvy o právech dítěte, který nabádá signatářské státy k vytváření principů ochrany dětí před škodlivým mediálním obsahem. Soud zdůraznil potřebu proporcionality v kontrolních postupech na ochranu dětí, které by měly být snadno dostupné a prováděné v rozumném časovém rámci⁸⁵.

Mimo specifických případů, Soudní dvůr Evropské unie často využívá ve svém rozhodování obecných principů práv dítěte, které jsou ustanoveny v Úmluvě o právech dítěte. Toto je zvláště patrné ve věcech týkajících se přeshraničních únosů dětí. EU byla tradičně

⁸³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. února 2010, *London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim a Secretary of State for the Home Department*, C-310/08 (v el. sb. rozh.).

⁸⁴ Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. září 2002, *Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department*, C-413/99 (v el. sb. rozh.).

⁸⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. února 2008, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG*, C-244/06 (v el. sb. rozh.).

opatrná ve vztahu k Úmluvě o právech dítěte, zejména v politicky citlivých oblastech, jako je kontrola přistěhovalectví. Nicméně, nedávná judikatura naznačuje změnu v tomto přístupu, což je zřejmé z častějšího odkazování na Listinu základních práv EU a její shodná ustanovení s Úmluvou o právech dítěte⁸⁶.

3.2.1. Rozhodování SDEU v oblasti náhradní péče

V rámci své neustále se rozvíjející judikatury Soudní dvůr Evropské unie hraje klíčovou roli v utváření právních norem a soudního rozhodování, které má značný dopad na oblast náhradní péče v rámci Evropské unie, přičemž hluboce ovlivňuje životy jednotlivců a rodin napříč členskými státy. Skrze pečlivé posuzování a interpretaci právních předpisů EU, SDEU pomáhá formovat standardy, které mají za cíl ochránit práva dětí a podporovat jejich blaho v kontextu rodinného života a náhradní péče.

Důležitým aspektem je zejména interpretace a aplikace článku 24 Listiny základních práv Evropské unie, který výslovně uznává a chrání práva dětí. SDEU v rámci své judikatury klade důraz na to, že každé rozhodnutí týkající se dětí, ať už v kontextu náhradní péče nebo jiných rodinných záležitostí, musí mít na prvním místě zájem dítěte⁸⁷. Tento princip se stává zásadním pro posuzování případů, kdy státní orgány zasahují do rodinného života, ať již formou omezování rodičovských práv nebo rozhodnutími o umístění dětí do náhradní péče.

V kontextu EU je významným tématem rovněž svoboda pohybu a zákaz diskriminace. Tyto aspekty jsou klíčovým vodítkem, které SDEU zvažuje ve svých rozhodnutích týkajících se náhradní péče. Tato rozhodnutí často zahrnují složité právní a sociální otázky, například jak práva dětí a jejich rodin mohou být ovlivněna přeshraničními aspekty, včetně situací, kdy děti nebo jejich rodiny pocházejí z různých členských států. SDEU tedy hraje klíčovou roli v harmonizaci přístupů k náhradní péči v rámci různých právních systémů EU.

Rozhodnutí SDEU v oblasti náhradní péče také reflektují a formují právní rámce členských států. Tyto precedentní rozhodnutí nejenže určují, jak mají být práva dětí a rodinný život chráněny v kontextu EU, ale také poskytují určitá vodítka pro národní soudy a orgány, jak tyto normy interpretovat a aplikovat v rámci svých vlastních jurisdikcí. Tímto způsobem SDEU nejenže přispívá k ochraně práv dětí na úrovni EU, ale zároveň podporuje sjednocenost a konzistentnost přístupu k náhradní péči v celé Evropské unii.

⁸⁶ Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. 2015. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/handbook_rights_child_ces. s. 29.

⁸⁷ Tamtéž, s. 103.

Významným přínosem SDEU v této oblasti je také podpora dialogu a vzájemného pochopení mezi různými právními systémy členských států. SDEU neustále zdůrazňuje, že při posuzování případů náhradní péče je nezbytné brát v úvahu širší evropský kontext a cíle EU, včetně ochrany práv dětí a podpory jejich blaha.

Rozhodnutí soudu často odhalují potřebu dalšího vývoje a harmonizace právních a sociálních standardů v oblasti náhradní péče, což naznačuje, že i v budoucnu bude SDEU hrát klíčovou roli ve formování politik a praxí, které ovlivňují životy dětí a rodin v Evropské unii.

V závěru lze říci, že rozhodování SDEU v oblasti náhradní péče má hluboký dopad na právní a sociální praxi v celé Evropě. Rozsudky soudu nejenže formují způsob, jakým jsou práva dětí chráněna a prosazována v rámci EU, ale také poskytují důležitý právní a morální rámec pro ochranu a podporu nejzranitelnějších členů naší společnosti.

4. Ochrana práv dětí na vnitrostátní úrovni

4.1. Sociálně-právní ochrana práv dětí v České republice

Sociálně-právní ochrana dětí v českém právním řádu prošla významným vývojem, který odráží širší společenské a právní proměny. Od 50. let 20. století, kdy byl tento koncept poprvé zaveden, se postupně rozvíjel do dnešní komplexní formy. Počáteční zavedení konceptu bylo inspirováno sovětskými právními poradnami a odchýlilo se od tradičního buržoazního pojetí péče o mládež. Tento vývoj ukazuje, jak český právní systém reflektoval změny ve společenských a politických podmínkách, a jak se postupně adaptoval na nové požadavky a potřeby ohrožených dětí⁸⁸.

Jedním z klíčových aspektů sociálně-právní ochrany dětí je jejich postavení v rodině a společnosti. Děti, kvůli svému nízkému věku a nedostatečné rozumové vyspělosti, jsou zvláště zranitelné a potřebují zvýšenou ochranu a podporu. Primárně jsou reprezentovány svými rodiči nebo zákonnými zástupci, kteří mají povinnost chránit jejich práva a zájmy. Rodina je považována za základní jednotku společnosti a je pod zvláštní zákonnou ochranou. Tento přístup je podpořen nejen českým občanským zákoníkem, ale i mezinárodními smlouvami, jako už podrobně zmiňovaná Úmluva o právech dítěte.

V případech, kdy rodina není schopna zajistit adekvátní péči nebo když je ohroženo zdraví a vývoj dítěte, stát přebírá roli ochránce prostřednictvím systému sociálně-právní ochrany dětí. Tento systém se skládá z různých forem podpory, včetně preventivní péče, dohledu nad dodržováním rodičovských povinností, a v extrémních případech zásahu do rodinného života. Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají za úkol identifikovat ohrožené děti a zajistit, aby byly chráněny a podporovány v souladu se zákonem a nejlepším zájmem dítěte⁸⁹.

Sociálně-právní ochrana dětí je komplexním okruhem otázek, které přesahují rámec zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Mnohé aspekty ochrany dětí jsou integrovány i do dalších právních předpisů. Přestože zákon o sociálně-právní ochraně dětí je klíčovým dokumentem, neznamená to, že by výlučně definoval všechny aspekty této problematiky. Například zákon o zdravotních službách upravuje léčbu nezletilých pacientů a hospitalizaci bez jejich souhlasu, zatímco školský zákon se věnuje právu na vzdělání a zahrnuje opatření pro ústavní výchovu a preventivní péči.

⁸⁸ KŘÍSEK, Adam. In: ZARÁSOVÁ, Zuzana. In: MACELA, Miloslav, HOVORKA, Daniel, KŘÍSEK, Adam, TRUBAČOVÁ, Klára. ZARÁSOVÁ, Zuzana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 912 s.

⁸⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, č. 359/1999, zvláštní část, § 1.

Je zde i specifická úprava ústavní péče o malé děti v kojeneckých ústavech, která se v současnosti nachází v zákoně o zdravotních službách, ale její rozsah a obsah neodpovídají současným potřebám a standardům. V minulosti se sociálně-právní ochrana dětí opírala o širší koncept sociální péče, který byl zahrnut ve všeobecném zákoně o sociálním zabezpečení. Tento zákon pojímal sociální péči jako komplexní systém podpory občanů včetně rodin a dětí, zahrnující různé formy finanční a materiální pomoci, poradenských služeb a výchovné podpory.

Dalším důležitým aspektem v právní úpravě této problematiky je uplatnění zásady subsidiarity v ochraně dětí. Tato zásada znamená, že subjekty řídící se dalšími předpisy mají nejen právo, ale i povinnost jednat v mezích svých kompetencí, a neměly by přenášet odpovědnost na orgány sociálně-právní ochrany dětí, pokud jsou samy schopné řešit příslušné situace. Tato zásada také vyžaduje, aby různé útvary v rámci jednoho obecního úřadu spolupracovaly a koordinovaly své aktivity v oblasti sociální péče.

Přestože jednotlivé právní předpisy mají určitou míru nezávislosti a autonomie, nelze tuto nezávislost považovat za absolutní. Existují situace, ve kterých by orgány jednající dle těchto předpisů měly spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí, zejména ve věcech, kde je důležité sdílení informací a společný přístup k ochraně a podpoře dětí. Například školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu musí spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. Kromě toho existují obecné oznamovací povinnosti a povinnost sdělování údajů, které vyžadují komunikaci a spolupráci mezi různými subjekty zahrnutými do systému ochrany dětí.

Všeobecně platí, že ochrana dětí vyžaduje integrovaný přístup, kde různé právní předpisy a subjekty pracují společně a doplňují se, aby zajistily komplexní a efektivní ochranu práv a zájmů dětí.

4.2. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Z důvodové zprávy k zák. č. 359/1999 Sb. (dále také jen jako „ZSPOD“) plyne následující: *„Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak*

předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodině-právní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., a z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují. Z této skutečnosti je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu. Je však třeba, aby pro orgány, které vykonávají sociálně-právní ochranu, tj. [především obecní a krajské úřady], byl vytvořen právní předpoklad, který v souladu s Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte umožní těmto orgánům účinně sociálně-právní ochranu realizovat“⁹⁰.

V systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice lze identifikovat několik základních funkcí, které se odvíjí od zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Tento systém nabízí různorodé formy ochrany s různou mírou zapojení státní moci, reflektující složitost a mnohostrannost potřeb dětí v rámci společnosti.

V současném českém právním systému je sociálně-právní ochrana dětí primárně definována zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Tento zákon odděluje veřejnoprávní aspekty ochrany dětí od soukromoprávní úpravy rodinných vztahů, přestože úplné rozdělení těchto dvou oblastí není plně dosažitelné. Přesto zůstávají některé veřejnoprávní prvky, jako jsou výchovná opatření, součástí občanského zákoníku. Tento přístup odráží praxi, kde legislativa často více reflektuje praktické aspekty než striktní rozdělení právních oblastí.

Podle Ústavy České republiky je uplatňování státní moci omezeno zásadou legality, což znamená, že správní úřady mohou jednat pouze v rámci svých zákonných pravomocí. Správní řád, jako obecný právní předpis správního práva, upravuje postupy správních orgánů v oblasti veřejné správy, a to nejen ve správním řízení. V sociálně-právní ochraně dětí se principy správního řádu uplatňují nejen v rámci správního řízení, ale i v dalších aspektech správních činností, s výjimkou opatrovnictví a poručenství, které jsou řízeny občanským zákoníkem a příslušnými předpisy civilního soudního řízení. Klíčové je, aby správní orgány jednaly v souladu se zákony, mezinárodními smlouvami a respektovaly oprávněné zájmy osob, kterých se jejich činnost dotýká, s cílem minimalizovat zátěž a náklady pro tyto osoby. To znamená, že v rámci sociálně-právní ochrany dětí musí být práce orgánů v souladu nejen se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, ale také s obecnými principy správního řádu.

Jednou z hlavních funkcí sociálně-právní ochrany dětí je podpůrná a poradenská role. V tomto kontextu se orgány sociálně-právní ochrany dětí stávají partnery rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dětí, poskytují jim podporu a radu v otázkách péče a výchovy.

⁹⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, č. 359/1999, zvláštní část, § 1.

Cílem je podpořit rodiny v jejich přirozené roli, aniž by do nich stát zasahoval mocensky. Další důležitou funkcí je ochranná úloha, kde orgány sociálně-právní ochrany zastupují zájmy dítěte. Tato úloha často zahrnuje jmenování kolizního opatrovníka nebo veřejného poručníka pro děti, které se ocitnou v situacích konfliktu zájmů, nebo když rodiče nemohou řádně vykonávat svou rodičovskou odpovědnost. Prevence je také klíčovou složkou, zaměřenou na vyhledávání ohrožených dětí a zabránění situacím, kdy by mohly být jejich práva porušena nebo ohrožena. Orgány mají za úkol identifikovat potenciální rizika a přijímat opatření k ochraně dětí před možnými škodlivými vlivy. Kontrolní a represivní funkce sociálně-právní ochrany dětí zahrnují dohled nad dodržováním povinností stanovených ZSPOD, včetně možnosti ukládání povinností a sankcí. Tato role umožňuje orgánům monitorovat, jak jsou rodičovská práva a povinnosti vykonávána, a zasahovat v případech, kdy dochází k jejich zneužívání. V těchto různých rolích se orgány sociálně-právní ochrany dětí pohybují mezi pozicemi správního úřadu, který uplatňuje státní moc, a zástupce dítěte v právním řízení, což ukazuje na složitost a rozmanitost jejich působení v rámci systému ochrany dětí⁹¹.

V rámci svých funkcí může orgán sociálně-právní ochrany dětí působit v různých rolích, závisle na situaci a potřebném stupni zásahu. Při aktivitách jako je vyhledávání a hlášení případů ohrožení dětí [dle § 10 odst. 1 písm. a), g) ZSPOD], plní orgán roli blízkou policejnímu úřadu. Tato činnost, zaměřená na identifikaci dětí v rizikovém prostředí, je srovnatelná s vyhledáváním v oblasti sociální práce, jejímž cílem je včasné nalezení jedinců nebo skupin ohrožených sociálním vyloučením či jinými sociálními problémy⁹².

Na druhé straně, poradenská činnost obecního úřadu [dle § 10 odst. 1 písm. f)], a zejména pak obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů (§ 11 ZSPOD), se blíží charakterem sociální služby. Zde se orgán nesnaží vykonávat mocenské aktivity, ale funguje jako partner poskytující služby na základě dobrovolné účasti dotčených osob⁹³.

Tato poradenská činnost se také prolíná s obecnou sociální prací, kterou provádějí orgány obecní samosprávy a úřady práce v souladu se zákony o sociálních službách a pomoci

⁹¹ CILEČKOVÁ, Kateřina. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018.

⁹² KŘÍSEK, Adam. In: MACELA, Miloslav, HOVORKA, Daniel, KŘÍSEK, Adam, TRUBAČOVÁ, Klára, ZARÁSOVÁ, Zuzana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

⁹³ MAŠKOVÁ, Kateřina, NOVÁK, Vítězslav. *Dokumentace depistáže MPSV. Standardy činnosti sociální práce ve veřejné správě. Praha, 2018. Depistážní činnost. Základní a odborné sociální poradenství*. [online]. mpsv.cz, 18. března 2024 [cit. 18. března 2024]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/prezentace_Most.pptx/506254d1-1279-866e-f4fe-e56bab6817a7.

v hmotné nouzi. Výkon sociální práce zahrnuje depistáž⁹⁴, plánování a konzultace, což vyžaduje spolupráci s klientem na vytvoření individuálního plánu péče.

Specifickou činností je výkon opatrovnictví a poručnictví, což zahrnuje jak soukromoprávní aspekty, jako je správa jmění dítěte, tak i veřejnoprávní prvky. Přestože tato činnost někdy spadá pod přenesenou působnost, je stále součástí širší sociálně-právní ochrany.

Výchovná opatření a zprostředkování náhradní rodinné péče jsou dalšími příklady veřejnoprávních aspektů ochrany dětí, kde orgán vystupuje v autoritativní roli. Tyto činnosti, stejně jako přestupkové řízení, odhalují vrchnostenský charakter práce orgánů sociálně-právní ochrany. V kontrastu s tím, další aspekty práce, včetně propagace a přípravy na náhradní rodinnou péči, spadají spíše do kategorie služeb a ne přímo do ochrany dětí. Tyto činnosti vytvářejí podmínky pro možnou realizaci ochrany, ale nejedná se o přímou sociálně-právní ochranu ve vlastním slova smyslu⁹⁵.

4.2.1. Sociálně-právní ochrana dětí, výklad pojmů

Sociálně-právní ochrana dětí představuje komplexní systém, jehož cílem je zajištění blaha a bezpečí dětí ve společnosti. Tato ochrana zahrnuje široké spektrum činností, které jsou nezbytné pro efektivní a celostní přístup k potřebám dětí. V následující části práce se budeme věnovat jednotlivým aspektům této ochrany, jako jsou ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte včetně jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. Toto vymezení ukazuje na rozmanitost a komplexnost úloh sociálně-právní ochrany, což nám umožní porozumět jejímu významu a důležitosti v současné společnosti.

4.2.1.1. Právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu

Každé dítě má vrozené právo na vývoj a výchovu v prostředí, které je pro něj příznivé. To znamená, že dítě by mělo mít možnost vyrůstat v prostředí, které je stabilní, podnětné a bezpečné, a toto prostředí by mělo podporovat jeho postupný a zdravotnímu stavu odpovídající vývoj. Pojem výchovy se v průběhu času vyvíjel, zejména s přijetím nového

⁹⁴ Depistáž představuje systematické a záměrné vyhledávání jednotlivců nebo skupin, které jsou vystaveny riziku sociálního vyloučení nebo jiných sociálních problémů, ve svém běžném prostředí a to včas, aby bylo možné účinně zasáhnout.

⁹⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018.

občanského zákoníku. Dříve byla výchova vnímána jako zajištění celkové péče o dítě, zatímco dnes je spíše chápána jako proces předávání společenských návyků a přípravy dítěte na život ve společnosti⁹⁶.

Tato práva dítěte na výchovu a péči jsou základními právy a jsou zakotvena v právních předpisech. Je důležité, aby byly tyto potřeby dítěte uspokojovány tak, aby byly v souladu s jeho věkem a zdravotním stavem. Rodiče jako zákonní zástupci by měli být zodpovědní za poskytování této péče a výchovy, ale zároveň by měli respektovat práva dítěte a jeho individuální potřeby.

V případě, že jsou práva dítěte na příznivý vývoj a odpovídající péči ohrožena, je na orgánech sociálně-právní ochrany dětí, aby zasáhly. Tyto orgány by měly nejprve poskytovat podporu a poradenství rodičům nebo jiným zodpovědným osobám a vést je k odpovědnému přístupu k péči o dítě. V extrémních případech mohou tyto orgány navrhnout soudní řízení o odebrání dítěte z rodinné péče.

Zároveň je důležité uznat, že rodiče mají zásadní právo rozhodovat o tom, jakým způsobem budou péči o dítě realizovat⁹⁷. Toto právo je však omezeno nutností ochrany života a zdraví dítěte. Přesto je třeba respektovat individuální přístupy rodičů k výchově, pokud tyto přístupy neohrožují blaho dítěte. V tomto kontextu je důležité uznat potřebu citlivého přístupu a rozlišování, kde končí právo rodičů na volbu alternativního způsobu života a začíná právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou péči⁹⁸.

4.2.1.2. Oprávněné zájmy dítěte

Oblast zájmů dítěte je často předmětem diskuzí, přičemž jasná a oficiální definice zájmu dítěte stále chybí, což vede k různým interpretačním rozdílům mezi odborníky. Základně by měl zájem dítěte reflektovat jeho vlastní přání a touhy, avšak vždy v rámci mezí zákona a s ohledem na jeho zdravotní, psychický a sociální stav⁹⁹. Podle Úmluvy o právech dítěte by měly všechny aktivity a rozhodnutí týkající se dětí vždy klást zájmy dítěte na první místo.

Při posuzování oprávněných zájmů dítěte je důležité brát v úvahu nejen jeho přání, ale také zákonný rámec. Například, ačkoliv může být pro dítě ideální vyrůstat v úplné rodině, rozvod rodičů nemusí nutně být v rozporu s jeho zájmy, pokud existují zvláštní důvody, které rozvod ospravedlňují. Je nezbytné uznávat, že děti, stejně jako dospělí, mají

⁹⁶ Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. I. ÚS 646/08.

⁹⁷ Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15.

⁹⁸ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha. Portál. 2003.. s. 191.

⁹⁹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018.

určitá práva. Tato práva jsou přiznána nejen specificky jako „dětská práva“, ale obecně jako lidská práva, s výjimkou těch, která jsou podmíněna dosažením určitého věku. Jak upozorňuje Výbor OSN pro práva dítěte, je klíčové, aby byl koncept nejlepšího zájmu dítěte flexibilní a individuálně přizpůsoben konkrétním okolnostem a potřebám daného dítěte¹⁰⁰.

V rozhodování, kde je potřeba vyvážit zájmy rodičů a dětí, Evropský soud pro lidská práva zdůrazňuje, že musí existovat přiměřená rovnováha, přičemž zájem dítěte by měl být v první řadě. V některých případech mohou zájmy dítěte převážit nad zájmy rodičů, zejména pokud jde o jeho zdraví a vývoj, přičemž rozhodnutí nesmí nikdy ohrozit tyto klíčové aspekty života dítěte¹⁰¹.

4.2.1.3. Obnovení narušených funkcí rodiny

Úloha sociálně-právní ochrany dětí v oblasti obnovy narušených rodinných funkcí je úzce spojena s ochranou práv a zájmů dítěte, což zahrnuje poskytování příznivého vývoje a péče, stejně jako ochranu jeho legitimních zájmů. Cílem této péče je podpora a obnova rodinné struktury tak, aby byla schopna plnit své základní role, včetně ochranné, výchovné a podpůrné funkce. Tato podpora je nezbytná zejména tehdy, když přirozené rodinné prostředí selhává a není schopno splnit své role, což může mít za následek narušení práv a zájmů dítěte¹⁰².

Obnova rodinných funkcí je často nezbytná v důsledku rozpadu rodiny, například při odluce rodičů. Dalšími příčinami mohou být zdravotní problémy, finanční situace, závislosti a další faktory, které vedou k dočasnému nebo trvalému oslabení schopnosti rodičů nebo jiných zodpovědných osob plnit své povinnosti vůči dítěti. Sociálně-právní ochrana se zaměřuje na obnovu těchto rodinných funkcí a poskytnutí stabilního rodinného prostředí pro dítě. Je důležité si uvědomit, že rodinné prostředí a čas strávený s rodinou nelze nahradit ani v nejlepším náhradním prostředí, ať už jde o pěstounskou péči nebo ústavní péči¹⁰³.

Úspěšná obnova rodinných funkcí vyžaduje aktivní zapojení a spolupráci rodiny, včetně rodičů nebo jiných osob zodpovědných za výchovu dítěte. Existující rodinný vztah vyžaduje od státu nejen pasivní postoj v nedotýkání se soukromí občanů a narušování rodinného života, ale také aktivní snahu o vytváření podmínek a přijímání opatření, které pomáhají udržovat a rozvíjet vztahy mezi členy rodiny.

¹⁰⁰ Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 17. 3. 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15.

¹⁰¹ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 15. listopadu 2016, *Dubská a Krejzová proti České republice*, č. 28859/11 a 28473/12 (v el. sb. rozh.).

¹⁰² MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. s. 18.

¹⁰³ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018.

4.2.1.4. Náhradní rodinné prostředí

V situacích, kdy původní rodina dítěte není schopna poskytnout prostředí pro jeho zdravý vývoj a adekvátní výchovu, ačkoliv byly využity všechny dostupné podpůrné a poradenské služby, obrací se orgány sociálně-právní ochrany dětí k možnosti zajištění náhradního rodinného prostředí pro dítě. Toto rozhodnutí je řízeno primárním zájmem o ochranu dítěte a jeho základních práv¹⁰⁴.

Základní a prioritní formou péče v českém právu, podle dlouholeté tradice většiny kultur, je společná péče obou rodičů, bez ohledu na to, zda jsou manželé či nikoli. Toto je zakotveno v § 655 druhé věty zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen také jako „OZ“) a dále v § 687 odst. 2, OZ které zdůrazňují důležitost založení rodiny a společné péče o děti.

České právo však tuto základní zásadu v následujících ustanoveních částečně opomíjí. V sekci "Rodiče a dítě" se již manželstvím zabývá méně a zaměřuje se spíše na vzájemné povinnosti a práva rodičů a dětí, nezávisle na jejich manželském stavu. Zároveň právo stanovuje, že rodičovská odpovědnost trvá od narození dítěte až do jeho plnoletosti. V případě rozvodu či oddělení rodičů má přednost dohoda rodičů o péči o dítě, s výjimkou případů vyžadujících soudní schválení¹⁰⁵.

Pokud není možné zachovat společnou péči, je dalším krokem rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů. V českém právu to neznamena omezení rodičovské odpovědnosti druhého rodiče. Zvláštní formou společné péče je také střídavá péče, kde je čas strávený s každým rodičem podrobněji specifikován.

Pokud není možné zachovat žádnou formu společné péče, přichází na řadu péče náhradní. V takových případech má přednost péče osob příbuzných nebo dítěti blízkých, jako jsou prarodiče, kteří mají zákonnou vyživovací povinnost (§ 954 odst. 2, § 962 odst. 2 OZ). Pouze v případě, že ani ti nejsou schopni péči zajistit, zvažuje se umístění do cizí pěstounské péče nebo, jako poslední možnost, do ústavní výchovy (§ 953 odst. 2 věty druhé a z § 958 odst. 2 OZ).

Osvojení stojí mimo tuto hierarchii forem péče, neboť nejde o náhradní, ale o zvláštní statusový institut (§ 794 OZ). Přednost pěstounské péče před ústavní výchovou je v českém právu pevně zakotvena. Zajímavé je, že oblast trestního práva, včetně ochranné výchovy, je

¹⁰⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018. (§ 1).

¹⁰⁵ KŘÍSEK, Adam. In: MACELA, Miloslav, HOVORKA, Daniel, KŘÍSEK, Adam, TRUBAČOVÁ, Klára, ZARÁSOVÁ, Zuzana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. (§ 1).

od rodinného práva úplně oddělena, což zdůrazňuje nezávislost uplatňování soukromého práva na právu veřejném.

Cílem je vždy najít prostředí, které se co nejvíce blíží rodinné atmosféře, aby nahradilo přirozené prostředí, ve kterém by dítě normálně vyrůstalo. Kde je to možné, dává se přednost péči ze strany širší biologické rodiny před umístěním dítěte do rodiny cizích lidí. Důvody pro odebrání dítěte z jeho původní rodiny mohou být různé a mohou mít jak dočasný, tak trvalý charakter. V závislosti na konkrétní situaci jsou vybírány adekvátní formy pěstounské péče, jako je dočasná nebo dlouhodobá pěstounská péče¹⁰⁶.

Je zásadní, aby sociální ochrana v první řadě podporovala rodiče a rodinu v obnově jejich funkčnosti, aby se dítě mohlo co nejdříve vrátit do svého přirozeného prostředí. V tomto ohledu je kladen důraz na pomoc při řešení problémů, které vedly k tomu, že dítě bylo nutné odebrat z jeho původního prostředí¹⁰⁷.

Je důležité si pamatovat, že cílem sociální ochrany není najít dítě pro potenciální adoptivní rodiče nebo pěstouny, ale najít nejvhodnější rodinné prostředí pro dítě. Toto hledání začíná u vlastní širší rodiny dítěte - prarodičů, starších sourozenců nebo jiných příbuzných. Pouze pokud není možné zajistit péči v rámci biologické rodiny, zaměřuje se snaha na umístění dítěte do pěstounské péče, nebo jiné formy náhradní péče. Rozhodnutí o odebrání dítěte z rodinné péče je považováno za poslední možnost a mělo by být vždy použito **jako poslední řešení**¹⁰⁸. Je však nutné poznamenat, že v spěchané rozhodovací praxi soudů, je toto pravidlo občas těžké dodržovat.

4.3. Ústavní výchova

V současném právním pojetí je ústavní výchova chápána jako kolektivní (skupinová) forma náhradní péče, která se využívá jako sankční a zároveň jako poslední možnost, pokud jiné formy péče selhávají¹⁰⁹.

Ústavní výchova je v České republice upravena v několika právních předpisech. V Občanském zákoníku je ústavní výchova přiblížena v 5 ustanoveních (§ 971 - § 975 OZ), dále je upravena v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (mimo jiné § 28 - § 30 ZSPOD),

¹⁰⁶ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018. (§ 1).

¹⁰⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 19, s. 662.

¹⁰⁸ Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2011, sp. zn. I. ÚS 2906/09.

¹⁰⁹ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. s. 162.

samotný výkon ústavní výchovy je upraven zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Hlavním účelem ústavní výchovy není působení sankce, ale poskytnutí pomoci dítěti a jeho rodině v situacích, kdy to vyžadují okolnosti stanovené zákonem. Zákon této formě péče přikládá nižší prioritu ve srovnání s individuálními formami péče o dítě a využívá se v případě, že je rozvoj dítěte vážně ohrožen nebo narušen¹¹⁰. Taková situace může nastat, pokud rodiče nejsou schopni zajistit adekvátní výchovu dítěte, nebo pokud předchozí opatření nevedla k nápravě. Soud pak může rozhodnout o ústavní výchově jako o nezbytném opatření, avšak vždy s přednostní snahou o umístění dítěte do péče jiné fyzické osoby.

Mezi hlavní důvody pro nařízení ústavní výchovy patří ohrožení výchovy nebo vývoje dítěte. To může nastat v případech, kdy rodiče nezajišťují dítěti adekvátní péči nebo dohled, nebo když se dopouštějí sociálně-patologického chování, jako je tolerance užívání drog nebo alkoholu dítětem, či záškoláctví. Toto chování rodičů vytváří nevhodné sociální prostředí pro dítě. K ohrožení může dojít také v důsledku fyzického zanedbávání, nedostatečné výživy, nebo když dítě samo ohrožuje své zdraví například nadměrným užíváním drog a rodiče situaci neřeší. Ústavní výchova v těchto případech plní preventivní funkci, aby nedošlo k nenapravitelnému poškození výchovy dítěte¹¹¹.

Dalším důvodem pro nařízení ústavní výchovy může být narušení výchovy nebo vývoje dítěte v důsledku intenzivního jednání rodičů, které narušuje normální vývoj dítěte, například v případě nadměrného užívání drog¹¹².

Pokud rodiče nemohou z objektivních důvodů, jako je nemoc, invalidita, vazba nebo výkon trestu odnětí svobody, zabezpečit výchovu dítěte, je také možné nařídit ústavní výchovu. Smrt rodičů nebo absence jiné vhodné osoby, která by se ujala péče o dítě, jsou také důvody pro nařízení ústavní výchovy. Nedostatečné bytové nebo majetkové poměry však nemohou být jediným důvodem pro toto rozhodnutí. Při rozhodování je důležité zvažovat, zda rodiče mají zájem a schopnost dále pečovat o dítě, a zda tento způsob péče dítě nijak neohrožuje¹¹³.

V případech, kdy rodiče nezvládají péči a odmítají dítě dobrovolně svěřit do ústavní výchovy, mohou být důvodem pro nařízení ústavní výchovy i závažné problémy na straně

¹¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 319.

¹¹¹ WESTPHALOVÁ, Lenka In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1161–1176 (§ 971).

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ ENOCHOVÁ, Dana. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1161-1176.

dítěte. V takových případech ústavní výchova plní nápravnou funkci. Střediska výchovné péče poskytují preventivní a výchovnou péči a snaží se zabránit vzniku nebo rozvoji negativních projevů chování dítěte a narušení jeho zdravého vývoje. Pokud jsou všechna předchozí opatření neúspěšná, může soud nařídit ústavní výchovu jako krajní opatření. Cílem ústavní výchovy je zajištění osobní péče o dítě a případně také jeho zastupování v běžných záležitostech¹¹⁴.

Ústavní výchova může být nařízena až na dobu tří let a v případě, že důvody pro její nařízení stále trvají, je možné ji opakovaně prodloužit, opět nejdéle na tři roky. Pokud doba nařízené ústavní výchovy uplynula a soud zatím nerozhodl o jejím prodloužení nebo ukončení, zůstává dítě v ústavní výchově. Soud má povinnost zrušit ústavní výchovu okamžitě, pokud důvody pro její nařízení pominou nebo je možné zajistit dítěti jinou formu péče, přičemž současně rozhodne i o novém výchovném prostředí dítěte.

Rozhodnutím o osvojení či svěřením dítěte do péče budoucího osvojitele ústavní výchova zaniká nebo se přerušuje, neboť osvojením dítě získá stejný status jako by se narodilo osvojitelům¹¹⁵.

Soud provádí systematický a nezávislý přezkum, zda je ústavní výchova stále nezbytná pro ochranu zájmů dítěte. Stejně tak mají orgány sociálně-právní ochrany dětí povinnost navštívit dítě a jeho rodiče alespoň jednou za tři měsíce. Při rozhodování o ústavní výchově se soud opírá nejen o zprávy sociálně-právní ochrany, ale i o názor dítěte a vyjádření rodičů, stejně jako o další důkazy, jako jsou posudky pedagogů či psychologů¹¹⁶.

Ústavní výchova může být za určitých okolností prodloužena i po dosažení dospělosti dotčené osoby, zejména v případě, že je neschopna samostatné existence nebo má vážné zdravotní problémy. Tento krok může být podniknut na základě smlouvy s ústavním zařízením, avšak nejpozději do 26 let věku dotčené osoby¹¹⁷.

Kromě toho má soud povinnost rozhodnout o výživném současně s nařízením ústavní výchovy, neboť vyživovací povinnost rodičů k dítěti v režimu ústavní výchovy trvá. Soudy mohou samostatně projednávat a rozhodovat o výživném, ale měly by upřednostnit vyměření

¹¹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, (§ 971) s. 1161–1176.

¹¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 323.

¹¹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, (§ 971) s. 1161–1176.

¹¹⁷ ENOCHOVÁ, Dana. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1161-1176.

výživného pro nezletilého, aby byl zajištěn nárok dítěte, aniž by byl krácen ve prospěch ústavního zařízení¹¹⁸.

4.3.1. Jednotlivé druhy ústavních zařízení

V České republice spadá ústavní výchova pod pravomoci tří ministerstev: Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství a Ministerstva práce a sociálních věcí, což vede k určitému roztržštění systému. Existují čtyři hlavní typy zařízení pro ústavní výchovu: dětské zdravotnické domovy (pro děti do 3 let, pod Ministerstvem zdravotnictví), školská zařízení (pro děti od 3 do 19 let, pod Ministerstvem školství), zařízení sociálních služeb (pro tělesně nebo mentálně postižené děti, pod Ministerstvem práce a sociálních věcí) a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (pro přechodnou péči, také pod Ministerstvem práce a sociálních věcí)¹¹⁹.

Dětské zdravotnické domovy poskytují celkovou péči, včetně stravování, ubytování a ošacení¹²⁰. Financování se skládá z veřejného zdravotního pojištění a příspěvků od rodičů, jejichž výše se odvíjí od věku a potřeb dítěte a od příjmů rodičů. Tyto domovy jsou předmětem kritiky jak ze strany mezinárodních organizací, tak českých odborníků, a je zaznamenán pokles počtu dětí v nich umístěných.

Školská zařízení se zaměřují na vzdělávání a jsou různé typy, včetně diagnostických a výchovných ústavů a dětských domovů. Rodiče dětí v těchto zařízeních jsou povinni přispívat na péči, pokud mají dostatečné příjmy¹²¹.

Zařízení sociálních služeb poskytují péči pro děti s různými typy postižení. Zákon preferuje umístění těchto dětí do školských zařízení, pokud to jejich postižení dovoluje¹²².

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc slouží pro dočasnou péči o děti, jejichž rodiče se nemohou starat z vážných, ale přechodných důvodů. Tato zařízení mohou být využívána i jako výchovný opatření na základě rozhodnutí soudu¹²³.

Práva a povinnosti dítěte v ústavní péči a odpovědnosti pracovníků ústavního zařízení jsou stanoveny zákonem č. 109/2002 Sb. Děti v ústavní výchově mají práva, jako je zajištění kompletní péče, rozvoj schopností a dovedností, respektování jejich důstojnosti, možnost být

¹¹⁸ ENOCHOVÁ, Dana. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (1. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1161-1176.

¹¹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1161-1176.

¹²⁰ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

¹²³ ENOCHOVÁ, Dana. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (1. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1161-1176.

umístěny se sourozenci a udržování kontaktu s rodinou. Mají také právo si ponechat oblíbené osobní předměty, pokud to není nebezpečné. Zároveň mají povinnosti jako dodržování řádu a instrukcí, zacházení se svěřenými věcmi a dodržování zásad slušného chování.

Výchovné metody zahrnují odměny a tresty, jako je upravování kapesného či regulace návštěv. Ředitel zařízení má pravomoc povolit dětem pobyt mimo ústavní zařízení v rámci jejich vzdělávání nebo zaměstnání, a může také omezit návštěvy, pokud jsou nevhodné pro výchovu. Pravidla pro dočasný pobyt dětí mimo zařízení, rozhodované ředitelem, upravuje § 30 ZSPOD. Toto zahrnuje pobyt u rodiny nebo u jiných osob s povinným souhlasem OSPOD.

Ředitel má povinnost informovat dítě o jeho právech a povinnostech a zákon dává rodičům právo na informace o dítěti, udržování kontaktu a poradenskou pomoc zařízení. Ve výjimečných případech může ředitel zastupovat dítě v právních záležitostech, pokud rodiče nesplňují své povinnosti nebo o dítě nejeví zájem.

5. Analýza soudního rozhodování

5.1. Stanoviska, názory dítěte a jeho pohled v procesu rozhodování

Dítě má právo být slyšeno a účastno v rozhodovacích procesech, což je klíčový nástroj pro realizaci dětských práv. Toto právo zahrnuje několik součástí: právo na informace, povinnost zjišťování názoru dítěte a právo být slyšen ve věcech, které se dítěte týkají. Podstatné je, že děti by měly být informovány o situacích, které je ovlivňují, aby mohly formulovat a vyjádřit svůj názor.

Právní rámec tohoto práva je podpořen řadou legislativních dokumentů. Již zmíněná Úmluva o právech dítěte, která definuje dítě jako osobu mladší 18 let a zavazuje státy poskytovat dětem možnost vyjadřovat jejich názory v souladu s vnitrostátními procedurálními předpisy. Článek 12 této Úmluvy specifikuje právo dítěte být slyšeno ve všech řízeních, které se ho týkají.

Občanský zákoník zdůrazňuje zájem dítěte jako důležitý právní pojem. Ustanovení § 31 tohoto zákona umožňuje nezletilým jednat právně v záležitostech odpovídajících jejich rozumové a volní vyspělosti. Ustanovení § 867 pak zavazuje soudy, aby vždy zohlednily názor dítěte ve věcech, které se ho týkají.

Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.) v § 100 odst. 3 vyžaduje, aby soudy zjišťovaly názory dětí ve všech řízeních, ve kterých jsou děti účastníky, a jsou schopny vyjádřit svůj názor. Toto ustanovení také stanovuje, že pouze ve výjimečných případech může soud zjistit názor dítěte jiným způsobem než výslechem dítěte, a to například prostřednictvím znaleckého posudku, prostřednictvím zástupce dítěte nebo posudkem příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Zákon o zvláštních řízeních soudních ve svém § 20 odst. 4 stanoví, že v řízení s nezletilými musí být děti informovány o řízení a jeho možných důsledcích.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 92 specifikuje postup v řízeních týkajících se dětí mladších patnácti let, kde je nutné zjišťovat jejich názory i v případě, kdy není jejich vyslechnutí nezbytné.

Výše zmíněné právní předpisy zdůrazňují význam práva dítěte být slyšeno a zohledňovat jeho názory ve všech relevantních rozhodovacích procesech.

„Právo nezletilého dítěte být subjektem, a nikoliv jen objektem řízení se projevuje skrze jeho právo být vyslechnuto pro účely dokazování, právo vyjádřit svůj názor na projednávanou

záležitost a vyjadřovat se k průběhu řízení, včetně dokazování. Jde o práva, nikoliv povinnosti dítěte (II. ÚS 2866/17)¹²⁴.“

„Výslech dítěte jako důkazní prostředek soud nemusí provést vždy. Uváží, zda výslech by mohl vést ke zjištění skutečností podstatných pro rozhodnutí a jestli by pro dítě nebyl nepřiměřeně zatěžující. Právo dítěte se k věci vyjádřit soud zajistí s přihlédnutím k věku dítěte. S dítětem soud jedná, pokud možno, bez prostředníka (NS 21 Cdo 5461/2015). Jestliže soud nezabezpečí právo dítěte se k věci vyjádřit, jde o procesní vadu, jejíž závažnost se posuzuje podle § 219a odst. 1 písm. a) [srov. III. ÚS 3851/18]. O závažnou procesní vadu půjde v řízeních, která se zásadně odrážejí v poměrech dítěte, například při rozhodování o zbavení rodičovské odpovědnosti¹²⁵.“

5.2. Rozhodování soudu v praxi

V této části diplomové práce představím škálu pravomocných soudních rozhodnutí, které byly vydány obvodními a okresními soudy v České republice. V řízení bylo rozhodováno o umístění nezaopatřených nezletilých dětí do ústavní péče, a to v rozmezí let 2010 až 2020.

S ohledem na etické aspekty výzkumu jsem si opatřila souhlas od dotčených osob, které jsou v současné době již zletilé. V době soudního rozhodování se však jednalo o nezaopatřené a nezletilé děti. Popis předmětných rozhodnutí a stručné vymezení skutkového stavu budou s ohledem na citlivost informací a rozsah poskytnutého souhlasu anonymizována. Představíme si tedy deset pravomocných rozsudků soudů prvního stupně, které nám umožní nahlédnout do konkrétních příběhů a procesu soudního rozhodování.

Ačkoli je deset případů relativně malý vzorek, poskytují cenný pohled do rozhodovací praxe a způsobů, jakými soudy přistupují k ochraně práv a zájmů dětí, včetně zjišťování jejich pohledu na věc a zjištění jejich názorů. Některé rozsudky popíší detailněji, rozsudky, které jsou si podobné (důvody nařízení ústavní péče) pak popíší stručněji.

Věnuji se nejen tomu, jakým způsobem byla rozhodnutí učiněna, ale také se zamyslím nad dopadem těchto rozhodnutí na životy dotčených dětí. Je zřejmé, že každé soudní rozhodnutí má dalekosáhlé následky nejen pro právní status dítěte, ale také pro jeho emocionální vývoj a postavení ve společnosti.

¹²⁴ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2023, (§ 100). s. 230.

¹²⁵ Tamtéž.

5.2.1. Právo nezletilého znát své rodiče

Okresní soud Brno-venkov řešil případ jedenáctiletého nezletilého T. D., jehož výchova byla ohrožena, a na základě ustanovení tehdy platného a účinného § 46 odst. 1, zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, rozhodl o svěřením dítěte do ústavní péče. Toto rozhodnutí reagovalo na komplikovanou rodinnou situaci, kde nezletilý po odjezdu matky do zahraničí zůstal v péči biologického otce, který byl státním příslušníkem cizího státu a který nebyl schopen zajistit adekvátní podmínky pro výchovu nezletilého.

Zvláště pozoruhodné v tomto případě jsou rozpory v rozsudku týkající se zjištění skutkového stavu a posouzení výpovědi matrikového otce, který s nezletilým fakticky nikdy nežil a nezajišťoval pro něj výživné. Soud ale přesto v rozsudku shrnuje, že tento “matrikový” otec s matkou nezletilého žil, sdílel společnou domácnost, a přispíval na výživu nezletilého. Těchto rozporů v rozhodnutí si však soud nevšimá a dále v průběhu řízení je neřeší, což vyvolává otázky ohledně důkladnosti a komplexnosti soudního zkoumání v tak citlivých případech.

Ačkoli byl soud upozorněn, že v posuzovaném případě jsou pochybnosti o skutečném otci dítěte, soud nepřistoupil k řádnému vyšetření této problematiky.

Názor nezletilého byl zjištěn prostřednictvím zpráv OSPOD, nezletilý projevil přání zůstat v zařízení pro výkon ústavní výchovy.

Případ odhaluje etické dilema a poukazuje na nutnost adekvátního zjištění a respektování skutečného rodinného pozadí a názoru nezletilého, zejména v situaci, kdy jsou zřejmé nesrovnalosti ve skutkovém stavu a existuje potřeba zjistit skutečné otcovství pro zajištění řádné péče a podpory nezletilého (byť po právní stránce již např. institut určení otcovství nelze aplikovat).

Tento případ zdůrazňuje potřebu komplexního a citlivého přístupu k rozhodování v soudních procesech, kdy jsou v sázce životy a práva nezletilých – např. právo dítěte znát své rodiče.

5.2.2. Zjištění názoru dítěte

Okresní soud v Jindřichově Hradci rozhodoval o patnáctileté nezletilé dívce J. K., kterou následně umístil do ústavní péče v dětském domově, přičemž rozhodl, že rodiče dívky jsou povinni přispívat na její výživné. Matka dívky se ocitla ve finanční tísní a nedokázala se o dceru postarat, což vedlo k dočasnému umístění nezletilé do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Otec, žijící v zahraničí o nezletilou dlouhodobě nejevil zájem. Situace se

však zkomplikovala, když právní praxe stanovila maximální dobu pobytu v takovém zařízení na šest měsíců s možností jednoho prodloužení, a matka nebyla schopná své poměry zlepšit do té míry, aby se mohla o dceru opět postarat.

Soud ve svém rozhodnutí uznal, že pouze kvůli nepříznivým okolnostem v rodině není možné nařídit ústavní výchovu. Navíc soud ani orgán sociálně-právní ochrany dětí neprovedli pokus o kontaktování širší rodiny nezletilé, přestože bylo ze spisového materiálu zjevné, že taková rodina existuje. Podle občanského zákoníku již platného a účinného v době rozhodování soudu je ústavní výchova nařízena jako krajní řešení, když jsou ohroženy základní potřeby dítěte a předchozí opatření selhala. Soud však měl před nařízením ústavní výchovy zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo péčí jiné fyzické osoby.

Tento případ poukazuje na důležitost pečlivého zvážení všech možných řešení před rozhodnutím o ústavní péči, včetně zapojení širší rodiny dítěte do procesu rozhodování. Zdá se, že tento aspekt nebyl v daném případě dostatečně zohledněn, což otevírá otázky ohledně správného postupu soudu v tomto případě. I přes to, že nezletilé v době rozhodování o ústavní výchově bylo 15 let, soud ji v řízení nevyslechl osobně. Dle mého názoru tak nebyla dodržena základní zásada řízení stanovená již v té době (platném a účinném zákoně) v § 100, odst. 3 OSŘ, protože soud nezjistil názor dítěte.

5.2.3. Prodloužení ústavní výchovy do 19 let

Obvodní soud pro Prahu 8 rozhodoval o dvanáctiletém nezletilém J. D. a rozhodl o nařízení ústavní výchovy. Rodiče nezletilého byli z různých důvodů neschopni zajistit adekvátní podmínky pro jeho výchovu: matka se ocitla ve finanční tísní a otec o syna dlouhodobě neprojevoval zájem. V souladu s občanským zákoníkem, konkrétně dle § 972 a § 974, může soud nařídit ústavní výchovu až do 18 let věku dítěte s možností jejího prodloužení do 19 let.

Přestože soud obdržel návrh Orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) na prodloužení ústavní výchovy do 20 let věku nezletilého, který navštěvoval třetí ročník střední školy a žil v dětském domově, soud rozhodl o prodloužení ústavní výchovy do 19 let, v souladu se zákonem. Ve svém rozhodnutí soud poznamenal, že matka nezletilého souhlasí s prodloužením ústavní péče, přestože později ve stejném rozsudku uvedl, že se matka k věci nevyjádřila, což vytváří nejasnost ohledně jejího souhlasu. Soud dále zmínil, že nezletilý žil v dětském domově se svým již zletilým sourozencem, který tam setrval na základě

dobrovolné dohody. Tato praxe umožňuje zletilým nezaopatřeným dětem setrvat v konkrétním dětském domově pod podmínkou studia až do věku 26 let.

Při rozhodování o prodloužení ústavní výchovy nebyl vyslechnut názor nezletilého, ačkoliv bylo důležité zvážit jeho pohled, zvláště v situaci, kdy prodloužení ústavní péče mohlo mít výrazný vliv na jeho svobodu a osobní rozhodování. Tento aspekt poukazuje na potřebu hlubšího zkoumání vlivu ústavní péče na svobodnou vůli zletilých a svéprávných jedinců, zejména pokud jsou přítomny alternativy, jako je dobrovolná dohoda o setrvání v zařízení. Rozsudek tak otevírá diskusi o důležitosti individuálního přístupu a zohlednění názorů nezletilých při rozhodování o jejich budoucnosti a péči.

5.2.4. Ustanovení opatrovníka

Obvodní soud pro Prahu 9 se zabýval případem dvanáctiletého H. J., který je cizím státním příslušníkem, a rozhodl o jeho umístění do ústavní výchovy, spolu se jmenováním opatrovníka. Matka nezletilého, kvůli svému postavení osoby bez domova, nebyla schopna zajistit adekvátní péči a otec nezletilého v době rozhodování soudu byl zesnulý. Český soud byl v tomto případě příslušný rozhodovat na základě speciálních předpisů.

V rámci řízení soud vyslechl nezletilého, přestože jeho postoj byl již vyjádřen ve zprávách OSPOD. Hlavním důvodem pro jmenování opatrovníka bylo zřízení bankovního účtu na jméno nezletilého, aby byl přímo příjemcem sirotčího důchodu, který mu byl vyplácen cizím státem. Soud tímto krokem zabránil potenciálnímu zneužití finančních prostředků matkou nezletilého pro její osobní potřeby namísto pro zajištění potřeb syna.

Tento případ poukazuje na schopnost soudu efektivně řešit komplexní situace včetně té, kdy nezletilý je cizím státním příslušníkem, a zároveň chránit jeho zájmy. Rozhodnutí o umístění do ústavní výchovy a jmenování opatrovníka ukazuje, že soud vzal v potaz nejen aktuální situaci nezletilého, ale i potřebu zajištění jeho finanční bezpečnosti a nezávislosti. Rozhodnutí reflektuje zodpovědný a promyšlený přístup soudu v řešení složitých rodinných a finančních situací nezletilých.

5.2.5. Ústavní výchova v souladu s přáním nezletilého

Obvodní soud pro Prahu 9 se zabýval případem sedmnáctileté nezletilé B. N. a rozhodl o jejím umístění do ústavní výchovy v dětském domově. Nezletilá žila se svou matkou, která kvůli problémům s alkoholem čelila potížím ve výchově dcery. Rodina byla pod stálým dohledem OSPOD, ale situace se navzdory častým kontrolám nelepšila.

S ohledem na úmrtí otce nezletilý, který byl jediným dalším pečujícím rodičem, zůstala nezletilá v péči matky, jejíž schopnost zabezpečit adekvátní výchovu byla narušena závislostí na alkoholu. Soud vyslechl nezletilou, která vyjádřila přání odejít od matky a být svěřena do ústavní péče, neboť neměla jiného vhodného opatrovníka či člena rodiny, který by se mohl o ni postarat.

Soud pečlivě zvážil všechny dostupné možnosti řešení této situace. Vzhledem k tomu, že nebyla k dispozici žádná jiná vhodná alternativa péče, která by zajistila potřebnou výchovu a podporu nezletilý, rozhodl se nezletilou svěřit do ústavní péče dětského domova. Toto rozhodnutí odráží vážnost situace a potřebu zajištění vhodného prostředí pro rozvoj a výchovu nezletilý v této komplikované rodinné situaci.

5.2.6. Soudní praxe obecních a okresních soudů

V rámci pěti soudních řízení, která proběhla u různých obvodních a okresních soudů v České republice, bylo rozhodováno o osudu nezletilých dětí různého věku. Obvodní soud pro Prahu 9 rozhodl o šestnáctileté Z. M., Okresní soud v Berouně se zabýval případem jedenáctileté Š. D., Obvodní soud pro Prahu 3 rozhodoval o sedmnáctileté Z. V., Okresní soud v Olomouci řešil situaci patnáctiletého R. T., a Obvodní soud pro Prahu 9 se dále věnoval případu sedmnáctiletého Z. J.

Ve všech těchto případech se soudy zaměřily na podrobné zkoumání rodinných a životních podmínek nezletilých a byl kladen důraz na zjištění názoru dětí. Každé z těchto dětí bylo vyslechnuto osobně během pohovoru, což umožnilo soudům lépe pochopit jejich situaci a názory. V těchto případech byla také stanovena výše výživného, které měli rodiče hradit pro podporu svých dětí. V některých situacích soudy upustily od stanovení výživného vzhledem k osobním okolnostem rodičů, například v případě, že rodič pobíral invalidní důchod nebo se nacházel bez domova.

Shrnutí těchto případů odhaluje pečlivý a citlivý přístup soudů při rozhodování o osudu nezletilých, kde klíčovou roli hraje pochopení jejich potřeb, názorů a specifických rodinných situací.

6. Závěr

V této práci jsem se zabývala esenciální oblastí lidských práv, právy dětí, a to zejména v kontextu role soudů a právního rámce v různých jurisdikcích, včetně České republiky, Evropy a mezinárodní úrovně. Práce odhaluje, celosvětový vývoj v oblasti práv dětí a také jeho dokumentaci v mezinárodních úmluvách.

Práce se zabývala problematikou pojetí dítěte v rámci mezinárodního právního systému, jak Úmluva o právech dítěte chápe jeho nejlepší zájem a i tím, zda má dítě právo zapojit se do procesu rozhodování.

Co se týká samotné Evropy, tak jsem v práci přiblížila rozhodovací praxi dvou stěžejních orgánů a to Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva. V rámci analýzy rozhodnutí těchto soudů jsem zjistila, že tyto soudy přistupují k náhradní rodinné péči, tzn. i k ústavní péči, jako k dočasnému řešení situace a upřednostňují co nejrychlejší návrat dítěte do jeho původní rodiny, pokud je to možné a v jeho zájmu.

V rámci České republiky jsem přiblížila činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí a stěžejní právní předpisy v oblasti ochrany práv dětí v České republice. Tato část práce pojednává o tom, že v souladu s mezinárodní a evropskou úpravou práv dětí, i naše vnitrostátní předpisy přistupují k ústavní péči jako k poslední z možností umístění dítěte, přednost má náhradní rodinná péče.

Závěrem mohu konstatovat, že respektování a ochrana práv dětí je nezbytná nejen pro jejich individuální blahobyt, ale také pro zdravý rozvoj společnosti jako celku. Na počátku mého výzkumu jsem se domnívala, že soudy v České republice při rozhodování v případech týkajících se náhradní rodinné péče a ústavní výchovy často neberou dostatečně v potaz názor dětí. Tento předpoklad byl však během mé analýzy soudních rozhodnutí vyvrácen. Z mého zkoumání naopak vyplynulo, že většina soudů systematicky zjišťuje a zvažuje názory dětí, což je výrazně pozitivní zjištění, ukazující na respektování jejich práv a nejlepších zájmů v soudní praxi. Ve většině případů soudy systematicky zkoumají názory dětí, což je v souladu s mezinárodními i národními normami. Tento zjištěný trend naznačuje, že český právní systém a soudní praxe, přestože nejsou bez výjimek, se snaží řádně reflektovat názory dětí a prioritizovat jejich nejlepší zájmy.

Ochrana práv dětí představuje neustálé úsilí směřující k dosažení lepší budoucnosti, kde každý krok vpřed znamená posun směrem k pozitivním změnám pro celou společnost. Každé rozhodnutí soudu, které bere v potaz názory a potřeby dětí, a každý zákon, který chrání jejich práva, představuje základní kámen tohoto úsilí, zajišťující stabilitu a naději na další pokrok

lidského společenství. Právě v péči o ty nejzranitelnější členy společnosti ukazuje lidské společenství své skutečné hodnoty a smysl pro zdárnější vývoj. Jsou to přece jen děti, budoucí generace, která bude udávat trendy a směřování dalšího vývoje, jak právního, tak i morálního.

7. Seznam použitých zdrojů

7.1. Monografie

ALSTON, Philip, GILMOUR-WALSH, Bridget. *The best interests of the child: towards a synthesis of children's rights and cultural values*. Florence: UNICEF, International Child Development Centre, 1996, 50 s.

BUCK, Trevor. *International child law*. 3. vydání. New York, NY: Routledge, 2014, 478 s.

BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, 435 s.

BŮŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. Univerzita Palackého, 2000. 170 s.

DAVID, Roman. *Práva dítěte: Úmluva o právech dítěte a její charakteristika, mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty, rodina a základy rodinného práva*. Nakladatelství Olomouc, 1999. 175 s.

DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, 790 s.

DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 436 s.

FORTIN, Jane. *Children's rights and the developing law*. 3. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 800 s.

GERLOCH, Aleš, PÍTROVÁ, Lenka. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, 427-443 s.

HALÍŘOVÁ, Martina. *Sociální patologie a ochrana dětství v Čechách od dob osvícenství do roku 1914: Disciplinace jako součást ochrany dětství*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, 282 s.

HENKIN, Louis. *The International Bill of Rights: the Covenant on Civil and Political Rights*. New York: Columbia University Press, 1981, 523 s.

HODGKIN, Rachel, NEWELL, Peter. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child. Fully rev.* 3. vydání. New York: UNICEF, 2007, 787 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, 400 s.

LIEFAARD, Ton, DOEK, Jaap E., *Litigating the Rights of the Child: The Un Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*. The Netherlands: Springer-Verlag. 2014. 289 s.

LYSAUGHT, Charles. *The Scope of Protocol II and its Relation to Common Article 3 of the Geneva Conventions of 1949 and Other Human Rights Instruments*. 33 Am. U. L. Rev. 9 (1983-1984).

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha. Portál. 2003. 384 s.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Sociologické nakl., 1995. 138 s.

MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. 171 s.

MÜEHLPACHR, PAVEL. *Vývoj ústavní péče*. Masarykova univerzita, 2001. 49 s.

PRAŽÁK, František. *České dítě*. První vydání. Praha: Melantrich, 1948. 326 s.

7.2. Odborné články

MARGOLIN, C.R., *Salvation Versus Liberation: The Movement for Children's Rights in a Historical Context*. *Social Problems*, roč. 25, č. 4, 1. duben 1978, 441–452 s.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010. roč. 19. č. 3. 302-304 s.

WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Práva dítěte v rodičovském konfliktu*. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 19, 660 – 666 s.

WESTPHALOVÁ, Lenka. *Možnosti zásahů státu do práv rodičů a dětí - poskytování sociálně-právní ochrany*. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 7, s. 19-23.

WESTPHALOVÁ, Lenka. *Zbavení rodičovské odpovědnosti soudem*. *Rodinné listy*, 2016, roč. 5, č. 7, s. 36-39.

7.3. Komentáře

PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1161-1176.

PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2022 (1. aktualizace). 3352 s.

KMEC, Jiří, KOSAŘ, David. KRATOCHVÍL, Jan. BOBEK, Milan. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. 1696 s.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, 1250 s.

MACELA, Miloslav, HOVORKA, Daniel, KRÍSEK, Adam, TRUBAČOVÁ, Klára, ZARÁSOVÁ, Zuzana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 912 s.

ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018, 756 s.

SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2023, 1840 s.

7.4. Právní předpisy

Důvodová zpráva k návrhu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, č. 359/1999, zvláštní část, § 1.

Listina základních práv Evropské unie ze dne 1. 12. 2009, Úř. Vest. C 326. 26. 10. 2012.

Nařízení Rady (ES) 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností. Úř. Vest. L 7, 10. 1. 2009, s. 1-79.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 56/2010 Sb., o přijetí Evropské sociální chartě.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 59/2016 Sb., o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Směrnice Rady Evropy č. 94/33/ES ze dne 22. června 1994, o ochraně mladistvých pracovníků. Úř. věst. L 216, 1994. s. 12.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 30. dubna 2004, o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS, Úř. věst. L 158, 30.4.2004 a Úř. věst. L 158, 29.4.2004. s. 77-123.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV. Úř. Vest. L 335. 13. 12. 2011. s. 1-14.

Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 100/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

7.5. Rozhodnutí soudů a jiných orgánů veřejné moci

Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15.

Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 9. 4. 2019, sp. zn. III. ÚS 3851/18.

Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 17. 3. 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15.

Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2011, sp. zn. I. ÚS 2906/09.

Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. I. ÚS 646/08.

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8. 1. 2009, *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 9. října 2012, *Çoşelav proti Turecku*, č. 1413/07 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 15. listopadu 2016, *Dubská a Krejzová proti České republice*, č. 28859/11 a 28473/12 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek senátu ESLP ze dne 20. ledna 2009, *Güveç proti Turecku*, č. 70337/01 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek senátu ESLP ze dne 10. června 2010, *Schwizgebel proti Švýcarsku*, č. 25762/07 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek senátu ESLP ze dne 4. října 2012, *Harroudj proti Francii*, č. 43631/09 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek senátu ESLP ze dne 14. března 2013, *B. B. a F. B. proti Německu*, č. 18734/09 a 9424/11 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek senátu ESLP ze dne 17. července 2014, *T. proti České republice*, č. 19315/11 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. února 2010, *London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim a Secretary of State for the Home Department*, C-310/08 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. února 2008, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG*, C-244/06 (v el. sb. rozh.).

Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. září 2002, *Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department*, C-413/99 (v el. sb. rozh.).

Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. října 2009, *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemsku*, č. 47/2008.

Vnitřní norma PF UP, která stanoví základní náležitosti kvalifikačních prací na PF UP, Č. PF-B-21/06-ÚZ01.

7.6. Elektronické zdroje

Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. 2015. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/handbook_rights_child_ces.

CORCOS, Christine, Alice. *The Child in International Law: A Pathfinder and Selected Bibliography*. [online], 1991, roč. 23, č. 2, s. 171-196 [cit. 18. března 2024]. Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1641&context=jil>.

European Parliamentary Research Service. *Children's rights in the EU Marking 30 years of the UN Convention on the Rights of the Child*. [online]. Publikace Evropské unie., 2019. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644175/EPRS_BRI\(2019\)644175_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644175/EPRS_BRI(2019)644175_EN.pdf).

Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*. [online]. Publication of Committee on the Rights of the Child. 2013. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>.

Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 7 Implementing Child Rights in Early Childhood*. [online]. Publication of Committee on the Rights of the Child. 2005. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2006/en/40994>.

Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 12 The right of the child to be heard*. [online]. Publication of Committee on the Rights of the Child. 2009. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>.

European Union Agency for Fundamental Rights. *Fundamental Rights – 2021 report*. [online] Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2021. Dostupné z: <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021>.

MAŠKOVÁ, Kateřina. NOVÁK, Vítězslav. *Dokumentace depistáže MPSV. Standardy činností sociální práce ve veřejné správě. Praha, 2018. Depistážní činnost. Základní a odborné sociální poradenství*. [online]. mpsv.cz, 18. března 2024 [cit. 18. března 2024]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/prezentace_Most.pptx/506254d1-1279-866e-f4fe-e56bab6817a7.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Základní informace o Radě Evropy*. [online] mpsv.cz. 1.3.2024. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/zakladni-informace-o-rade-evropy>.

Secretariat of the Lanzarote Cmmittee, *INFORMATION NOTE The Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. [online]. Publikace Sekretariátu výboru Lanzarote. 2022. Dostupné na: <https://rm.coe.int/information-note-the-council-of-europe-convention-on-the-protection-of/16807962a7>.

The UN Committee on the Rights of the Child. "All Persons Below the Age of 18 Years are Children: Upholding All the Rights of All Children, Everywhere, at All Times"- Joint statement with Special Representative on Children and Armed Conflict, UNICEF, UNODC and Committee on the Rights of Child. [online] violenceagainstchildren.un.org. 1.3.2024. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <https://violenceagainstchildren.un.org/news/all-persons-below-age-18-years-are-children-upholding-all-rights-all-children-everywhere-all>.

Shrnutí

Tato práce se zabývá lidskými právy, zejména právy dětí, v různých právních systémech, včetně České republiky, Evropy a mezinárodního prostředí. Zkoumá vývoj globálního prostředí práv dětí a jejich kodifikaci v mezinárodních smlouvách.

Zkoumá, jak mezinárodní právní systém pojímá děti, přičemž se zaměřuje na jejich nejlepší zájem a účast na rozhodování. V Evropě práce zkoumá rozhodovací praxi Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva, přičemž zdůrazňuje jejich pohled na náhradní rodinnou péči jako na dočasnou a upřednostňování návratu dítěte do původní rodiny, je-li to možné.

V rámci České republiky studie nastiňuje roli orgánu sociálně-právní ochrany dětí a klíčové právní předpisy v oblasti ochrany dětí. Vnitrostátní právní předpisy v souladu s mezinárodními a evropskými normami upřednostňují pěstounskou péči před ústavní péčí jako krajním řešením.

Závěrem lze říci, že ochrana práv dětí je klíčová pro jejich blaho a rozvoj společnosti. Provedený výzkum přiblížil, že české soudy v případech náhradní rodinné péče a ústavní výchovy ve velké míře zohledňují názory dětí, což svědčí o snaze respektovat práva dětí a upřednostňovat jejich nejlepší zájem. To pozitivně odráží snahu českého právního systému zajistit prosazování práv dětí.

Abstract

This thesis deals with human rights, especially children's rights, in various legal systems, including the Czech Republic, Europe and the international environment. It examines the development of the global landscape of children's rights and their codification in international treaties.

It examines how the international legal system conceives of children, focusing on their best interests and participation in decision-making. In Europe, the thesis examines the case law of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights, highlighting their view of foster care as temporary and their preference for returning the child to the original family if possible.

In the Czech Republic, the study outlines the role of the social and legal protection of children and the key legislation in the field of child protection. National legislation in line with international and European standards, favours foster care over institutional care as a last resort.

In conclusion, the protection of children's rights is crucial for their well-being and the development of society. The research carried out has shown that Czech courts take children's views into account to a large extent in cases of foster care and institutional care, which is evidence of the desire to respect children's rights and prioritise their best interests. This positively reflects the efforts of the Czech legal system to ensure the enforcement of children's rights.

Klíčová slova

Dítě, ochrana práv dítěte, právní rámec, Soudní dvůr evropské unie, Evropský soud pro lidská práva, orgán sociálně-právní ochrany dětí, náhradní rodinná péče, názor dítěte, Úmluva o právech dítěte, Evropská úmluva o lidských právech, soudní řízení, rodiče, matka, otec, ústavní péče, judikatura, soudní rozhodnutí.

Keywords

Child, protection of children's rights, legal framework, Court of Justice of the European Union, European Court of Human Rights, authority of social-legal protection of children, foster care, child's opinion, Convention on the Rights of the Child, European Convention on Human Rights, court proceedings, parents, mother, father, institutional care, case law, court decisions.